

ATSKIRO TURTO REŽIMAS VEDYBŲ SUTARTYJE: AR GALIOJA SUTARTIS, KAI AKIVAIZDU, JOG VIENO IŠ SUTUOKTINIŲ TURTINĖ PADĖTIS PAGAL SUTARTĮ BUS GERESNĖ?

Aušrinė Pasvenskienė, Julija Kiršienė

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra

E. Ožeškienės g. 18, LT-4246 Kaunas, Lietuva

Telefonas (+370 7) 751 045

Elektroninis paštas ausrinepas@yahoo.com; j.kirsiene@tf.vdu.lt

Pateikta 2009 m. lapkričio 30 d., parengta spausdinti 2009 m. gruodžio 18 d.

***Anotacija.** Lietuvoje vedybų sutartys yra dar pakankamai retas reiškinys. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (LR CK) 3.108 straipsnio 2 dalį, „[s]utuoktinio reikalavimu teismas vedybų sutartį gali pripažinti visiškai ar iš dalies negaliojančia, jeigu sutartis iš esmės pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš sutuoktinių yra labai nepalanki“¹. Straipsnyje analizuojami kriterijai ir principai, kurie turėtų būti taikomi sprendžiant vedybų sutarties galiojimo klausimą remiantis minėta norma. Pirmoje straipsnio dalyje trumpai aptariama vedybų sutarčių instituto raida. Antroje straipsnio dalyje remiantis JAV patirtimi analizuojami specialieji vedybų sutarčių galiojimo pagrindai, atkreipiamas dėmesys, kad priešingai nei Lietuvoje, vertinant vedybų sutarties negaliojimą, JAV yra analizuojamos sąlygos bei aplinkybės ne tik sutarties sudarymo momentu, bet ir santuokos nutraukimo momentu. Tačiau nors LR CK normos, reglamentuojančios vedybų sutarčių galiojimą, nenumato galimybės pripažinti sutartį negaliojančia pasikeitus aplinkybėms, tačiau vykdyti sutartinius išsipareigojimus pasikeitus aplinkybėms yra įtvirtinta LR CK 6.204 straipsnyje, numatančiame galimybę nutraukti sutartį arba pakeisti jos sąlygas, jei vienai*

1 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

iš šalių sutartį įvykdyti tampa sudėtingiau. Šioje dalyje aptariamos vedybų sutarties šalių lygiateisiškumo pažeidimo, esminės šalių nelygybės bei pasikeitusių aplinkybių pasikeitimo problemos, akcentuojamas reikalavimas vedybų sutarties šalims pateikti visą informaciją apie savo turtinę padėtį. Trečioje straipsnio dalyje nagrinėjama teisingumo bei sąžiningumo ir sutarties laisvės principų kolizija. Remdamosi tyrimu autorės pateikia vedybų sutarčių galiojimo teisinio vertinimo testą.

Reikšminiai žodžiai: *vedybų sutartis, atskiro turto režimas, sandorio pripažinimas negaliojančiu, atsisakymas, pakeitimas.*

Įvadas

Vedybų sutarčių Lietuvoje kol kas sudaroma palyginti nedaug, tačiau jų populiarumas kiekvienais metais didėja. Tam turi įtakos galimybė nutraukus santuoką išvengti ne tik materialinių nuostolių, bet ir varginančio turto dalybų proceso. Vedybų sutartis Lietuvoje yra pakankamai naujas institutas. Dėl šios priežasties daugeliui esamų ir būsimų sutuoktinių ji asocijuojasi su noru pasipelnyti, apgauti arba tiesiog nepasitikėjimu vienas kitu. Lietuvoje vedybų sutarčių egzistavimo laikotarpis pakankamai neilgas, todėl teismų praktikos dėl vedybų sutarčių pripažinimo negaliojančiomis dar nėra, mokslinėje literatūroje šis klausimas taip pat nėra išsamiau išnagrinėtas.

Ypač daug klausimų kyla dėl vedybų sutarties arba atskirų jos sąlygų galiojimo, kai vedybų sutarties šalys pasirenka atskiro turto režimą ir vienos šalies padėtis pagal sutartį yra akivaizdžiai geresnė. Įstatymų leidėjas pabrėžia, kad teismas gali pripažinti vedybų sutartį negaliojančia, jei yra pažeidžiamas šalių lygiateisiškumo principas ir sutartis vienai iš šalių yra labai nepalanki. Tačiau nėra tiksliai apibrėžta ir nėra visiškai aišku, kokios aplinkybės bei kokie kriterijai būtų vertinami norinti pripažinti vedybų sutartį negaliojančia remiantis šiuo pagrindu. Taigi kalbant apie akivaizdžiai geresnės vienam iš sutuoktinių vedybų sutarties galiojimą susiduriame su dviejų itin reikšmingų civilinėje teisėje principų, t. y. lygiateisiškumo ir sutarties laisvės principų, kolizija.

Todėl šio tyrimo tikslas – atskleisti vedybų sutarties, kuri yra akivaizdžiai geresnė vienam iš sutuoktinių, galiojimo prielaidas. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai: 1) palyginti vedybų sutarties negaliojimo pagrindus, įtvirtintus Lietuvos teisės aktuose, su JAV teisės aktuose, teismų praktikoje ir mokslinėje literatūroje įtvirtintais vedybų sutarties negaliojimo pagrindais; 2) sudaryti testą, kuris padėtų nustatyti, ar vedybų sutartis, kuria pasirenkamas atskiro turto režimas ir kuri vienam iš sutuoktinių yra akivaizdžiai geresnė, galioja. Tyrimo metu buvo kompleksiskai taikomi įvairūs metodai. Taikant deskriptyvinį, analizės, lyginamąjį, istorinį bei apibendrinimo metodus buvo aptarta vedybų sutarčių instituto raida bei analizuojami specialieji vedybų sutarčių galiojimo pagrindai, esminių aplinkybių pasikeitimo įtaka sutarties galiojimui bei sutarties laisvės ir sąžiningumo principų kolizija remiantis vedybų sutartimis. Remdamosi api-

bendrinimo, teleologinio, sisteminės analizės metodais autorės pasiūlė vedybų sutarčių galiojimo teisinio vertinimo testą.

1. Vedybų sutarties galiojimo problema

Lietuvoje vedybų sutartys yra dar pakankamai retas reiškinys. Tačiau per pastaruosius keletą metų vedybų sutarčių skaičius Lietuvoje padidėjo keletą kartų². Nors žymiai populiareesnės JAV, jos nėra visada pripažįstamos kaip patikimos, nes labai dažnai iškylą jų galiojimo klausimas³. Teismo teisė pripažinti vedybų sutartį negaliojančia yra probleminė, nes, viena vertus, sutuoktiniai, kaip lygūs partneriai, turi teisę sudaryti tokią sutartį. Antra vertus, jeigu vedybų sutartis prieštarauja lygių dalių principui, tai gali būti pažeistas šalių lygiateisiškumas.

Pagal LR CK 3.108 straipsnio 2 dalį, „[s]utuoktinio reikalavimu teismas vedybų sutartį gali pripažinti visiškai ar iš dalies negaliojančia, jeigu sutartis iš esmės pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš sutuoktinių yra labai nepalanki“⁴. Taigi mūsų uždavinys – nustatyti, kokie kriterijai ir principai turėtų būti analizuojami remiantis šiuo straipsniu sprendžiant vedybų sutarties galiojimo klausimą. Įdomu tai, kad analogiška norma yra ir Rusijos Federacijos šeimos kodekse, numatančiame, kad sutuoktinio reikalavimu teismas vedybų sutartį arba tam tikrą jos sąlygą gali pripažinti negaliojančia, jei tam sutuoktiniui ji yra labai nepalanki⁵. Šio straipsnio komentare pabrėžiama, kad jame įtvirtinta nuostata yra labai svarbi šeimos teisėje ir ja sutuoktiniai turi vadovautis sudarydami vedybų sutartį⁶.

Įdomu, kad JAV, kur dabartiniu metu teismuose klausimas dėl vedybų sutarties arba kai kurių jos sąlygų galiojimo keliamas labai dažnai, dar prieš keletą dešimtmečių bet kokia vedybų sutartis, kuria sutuoktiniai numatė savo turtines teises ir pareigas, buvo laikoma negaliojančia, kaip prieštaraujanti viešajam interesui.

2 Centrinės hipotekos įstaiga [interaktyvus]. Vilnius, [žiūrėta 2009-09-25]. <<http://www.lhr.lt/index.php?-181176104>>.

Vedybų sutarties rūšis	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m. sausio–rugsėjo mėn.
Ikivedybinė sutartis	4	30	49	61	101	156	195	139
Povedybinė sutartis	20	130	161	245	387	444	466	257
Iš viso:	24	160	210	306	488	600	661	396

3 Ryznar, M. The Pursuit of Life, Liberty, Happiness...and Fairness? Property Division in American and English Big Money Divorce Cases [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2009-04-10]. <http://works.bepress.com/margaret_ryznar/4/>.

4 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

5 Семейный Кодекс Российской Федерации [The Family Code of the Russian Federation] [interaktyvus]. 1995 [žiūrėta 2009-04-14]. <<http://base.garant.ru/10105807.htm>>.

6 Антокольская, М. В., et al. *Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации* [Antokolskaja, M. The Commentary of Family Code of the Russian Federation]. Москва: Издательство БЕК, 1996, c. 31.

Iki 1970 m. JAV vedybų sutartys dažniausiai buvo laikomos negaliojančiomis, kaip prieštaraujantios viešajam interesui, nes kėlė grėsmę santuokiniam stabilumui⁷. Sutartys, numatančios turto pasidalijimo arba sutuoktinių išlaikymo klausimus buvo laikomos skatinančiomis skyrybas ir todėl negaliojančiomis, kaip prieštaraujantios viešajam interesui⁸. Vėliau teismų požiūris pasikeitė. Tam įtakos turėjo didėjantis skyrybų skaičius ir stiprėjantis įsitikinimas, kad vedybų sutartys neskatina skyrybų, o padeda šalims apibrėžti savo lūkesčius santuokos metu ir jai nutrūkus. Atsižvelgiant į tai teismai pamažu leido šalims sutartimi apibrėžti tam tikras teises ir pareigas⁹.

1979 m. Misūrio valstijos Apeliacinis teismas pateikė dažniausiai pasitaikančias priežastis, lėmusias iki tol vyravusį įsitikinimą, kad vedybų sutartis prieštarauja viešajam interesui: vedybų sutartys yra nesuderinamos su sutuoktinių tarpusavio santykiais; jos skatina skyrybas; sutuoktinis, kuriam reikalingas išlaikymas ir kuris sutartimi atsisaiko jo arba pasirenka itin mažą, gali tapti išlaikomu valstybės¹⁰.

1980 m. situacija JAV pradėjo keistis. Teismai vis dažniau pasisakė už sutarties laisvę bei sutuoktinių teisę tarpusavio teises ir pareigas nustatyti sutartimi, o ne vadovautis visiems vienodu įstatymu. Po truputį formavosi nuomonė, kad vedybų sutartys gali paskatinti žmones tuoktis, ypač tuos, kurie be sutarties nebūtų ryžęsi tokiam žingsniui¹¹.

1972 m. Floridos valstija buvo pirmoji, pripažinusi vedybų sutartį galiojančia byloje *Posner v. Posner*¹². Gana sparčiai šio teismo pavyzdžiu pasekė ir kiti teismai, pripažindami, kad vedybų sutartys savaime neprieštarauja viešajam interesui ir nekelti grėsmės santuokiniam stabilumui. 1982 m. Kolorado valstijos Aukščiausiasis teismas byloje *Newman v. Newman* (1982) pabrėžė, kad dalis santuokų nebūtų sudaromos, jei sutuoktiniai negalėtų pasirašyti vedybų sutarties, nes vis sparčiau gausėja besiskiriančių porų

-
- 7 Ryznar, M. The Pursuit of Life, Liberty, Happiness...and Fairness? Property Division in American and English Big Money Divorce Cases.
- 8 Mann, C. K. Enforceability of Premarital Agreement Based on Fairness of Terms and Circumstances of Execution [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2009-04-15]. <http://international.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLIN9.03&ifm=NotSet&fn=_top&sv=Split&cite=7+AMJUR+POF+3d+581&vr=2.0&rp=%2ffind%2fdefault.wl&mt=WestlawInternational>. Taip pat ankstesnė JAV teismų praktika rodo įsitikinimą, kad visų santuokų metu tarp vyro ir moters egzistuoja vienodos teisės ir pareigos, kurių jie negali pakeisti sutartimi. Pavyzdžiui, byloje *In re Duncan's Estate* (1930) teismas pabrėžė, kad vedybų sutartis yra įrankis apeiti įstatymus, susijusius su sutuoktinių turčinėmis teisėmis ir pareigomis bei santuokos nutraukimu, ir todėl akivaizdžiai prieštarauja viešajai tvarkai ir gerai moralei. Standler, B. R. Prenuptial and Postnuptial contract law in the USA [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2009-04-10]. <<http://www.rbs2.com/dcontract.pdf>>. Byloje *Cumming v. Cumming* (1920) teismas samprotavo, kad vedybų sutarties pripažinimas reiškia suteikiamą teisę šalims tarpusavio susitarimu pasirinkti norimą turto režimą, kai tuo tarpu egzistuoja tik vienas teisinis režimas, nustatytas įstatymo. Servidea, K. Rewiewing premarital agreements to protect the state's interest in marriage [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2009-04-13]. <<http://www.virginialawreview.org/content/pdfs/91/535.pdf>>.
- 9 *Ibid.*
- 10 *Ibid.*
- 11 Standler, B. R. Prenuptial and Postnuptial contract law in the USA [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2009-04-10]. <<http://www.rbs2.com/dcontract.pdf>>
- 12 Ryznar, M. *op. cit.*

ir besituokiančių daugiau nei vieną kartą¹³. 1983 m. buvo patvirtintas JAV Unifikuotas ikivedybinių sutarčių aktas (UISA), pabrėžiantis ikivedybinių sutarčių galiojimą¹⁴.

1990 m. Pensilvanijos valstijos Aukščiausiasis teismas žengė dar visu žingsniu į priekį (pasielgė dar pažangiau) pabrėždamas, kad peržiūrėti vedybų sutarties sąlygas ir jas analizuoti visai nepriimtina. Byloje *Simeone v. Simeone* teismas pabrėžė, kad procesinės analizės pakanka visoms kitoms sutartims, todėl turi pakakti ir vedybų sutartims¹⁵.

Vedybų sutarčių galiojimo raida JAV yra svarbi, nes parodo, kad iš pradžių bet kokia vedybų sutartis, kaip institutas buvo pripažįstama negaliojančia, nes buvo laikoma prieštaraujančia viešajai tvarkai. Taigi įstatymų leidėjas visiškai ignoravo sutarties laisvės principą šeimos santykiuose. Laikui bėgant situacija akivaizdžiai pasikeitė. Tačiau svarbu pabrėžti, kad, nors kai kurių teismų nuomone, užtenka atlikti vedybų sutarties procesinę analizę nesigilinant į jos turinį ir sąlygas, tačiau ir teismų praktika, ir teisės aktai, nors ir pripažindami sutarties laisvės principą, numato tam tikras sąlygas, kada vedybų sutartis galėtų būti pripažinta negaliojančia, nes prieštarauja viešajam interesui. Taigi sutarties laisvė nėra absoliuti.

LR CK pateikia specialiuosius vedybų sutarčių galiojimo pagrindus, todėl pirmiausia savo tyrimą pradėsime būtent nuo jų.

2. Specialieji vedybų sutarčių arba atskirų jų sąlygų galiojimo pagrindai

Vedybų sutartis skiriasi nuo kitų sutarčių rūšių savo šalimis, tikslu, dalyku, laiku tarp jos sudarymo ir įgyvendinimo arba pripažinimo negaliojančia. Šis jos išskirtinumas ir kelia daugiausiai klausimų bei problemų. Būsimi arba esami sutuoktiniai turi asmeninį interesą sudarant sutartį ir įgyvendinant teises bei pareigas, kurios kitu atveju būtų nustatomos įstatymo. Tačiau kartais vedybų sutartis gali būti vienos iš šalių apgaulės rezultatas. Jos sąlygos gali apriboti arba visai panaikinti valstybės ir įstatymų leidėjo šalims sukurtas garantijas. Taip pat jos pasekmės gali būti nepalankios arba neteisingos, kai yra siekiama nutraukti santuoką¹⁶. Kita vertus, Lietuvos įstatymai, reglamentuojantys šių sutarčių galiojimą, nėra pakankamai aiškūs. Tokios aplinkybės verčia susimąstyti apie vedybų sutarties patikimumą.

LR CK 3.105 straipsnyje yra išvardytos sąlygos, kurios vedybų sutartį daro negaliojančia, pavyzdžiui, prieštaraujančios imperatyvioms įstatymo normoms, gerai moralei arba viešajai tvarkai, keičiančios turto, kuris yra vieno sutuoktinio asmeninė arba

13 Standler, B. R.

14 Mahar, H. Why there are so few prenuptial agreements? [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2009-04-13]. <<http://lsr.nellco.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1224&context=harvard/olin>>.

15 *Ibid.*

16 Younger, T. J. Antenuptial agreements [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2009-04-14] <http://www.heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/wmitch28&div=29&collection=journals&set_as_cursor=6&men_tab=srchresults>.

abiejų bendroji jungtinė nuosavybė, teisinį režimą, jeigu sutuoktiniai yra pasirinkę turto bendrosios jungtinės nuosavybės teisinį režimą, pažeidžiančios sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės lygių dalių principą, reglamentuojančios sutuoktinių asmeninius neturtinius santykius, ribojančios arba atimančios iš sutuoktinio (sutuoktinių) teisę į išlaikymą ir kitos¹⁷. Be šiamo straipsnyje numatytų vedybų sutarties ir bendrųjų sandorių negaliojimo pagrindų remiantis LR CK 3.108 straipsnio 2 dalimi, „[s]utuoktinio reikalavimu teismas vedybų sutartį gali pripažinti visiškai ar iš dalies negaliojančia, jeigu sutartis iš esmės pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš sutuoktinių yra labai nepalanki“¹⁸. Ne visos CK nuostatos, reglamentuojančios vedybų sutarčių galiojimą, tinka atsakyti į mūsų keliamą klausimą, todėl mes nagrinėsime tik tas, kurios apima sutuoktinių turtinius santykius ir atskiro turto režimo pasirinkimą.

Kaip matyti iš anksčiau aprašytų, LR CK įtvirtintų, vedybų sutarčių galiojimo pagrindų, daugelis jų taip pat sutampa su bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, tačiau yra ir specialieji, taikomi tik vedybų sutartims. Įstatymų leidėjas konkrečiai neapibrėžia, kokios vedybų sutarties sąlygos galėtų būti laikomos nepalankiomis ir pažeidžiančiomis šalių lygiateisiškumo principą. Tai paliekama teismų diskrecijai. Kadangi vedybų sutartys Lietuvoje pradėtos sudarinėti pakankamai neseniai, todėl teismų praktikos jų galiojimo klausimu dar nėra. Būtent dėl to ir neaišku, kokias sutarties sąlygas teismas pripažintų labai nepalankiomis bei pažeidžiančiomis šalių lygiateisiškumo principą ir pripažintų vedybų sutartį negaliojančia. Tačiau esamiems arba būsimiems sutuoktiniams, sudarantiems vedybų sutartį, dažnai kyla klausimas, kokias sąlygas įtraukti į sutartį, kad jos nebūtų pripažintos negaliojančiomis. Taip pat jie nėra užtikrinti, kad šiuo metu sudaryta vedybų sutartis arba tam tikros jos sąlygos bus pripažintos galiojančiomis nutraukiant santuoką ir nebus teismo pakeistos.

Profesorė Judith T. Younger vedybų sutarčių galiojimo analizę skiria į procesinę ir materialinę. Procesine laikoma tokia analizė, kai bandoma išsiaiškinti, ar vedybų sutartis buvo sudaryta laisva valia po to, kai šalys atskleidė viena kitai savo finansinę padėtį. Siekdami nustatyti, ar vedybų sutartis buvo pasirašyta laisva valia, teismai ne tik atsižvelgia į visoms sutartims taikomus kriterijus, pavyzdžiui, ar nebuvo apgaulės, spaudimo, prievartos, tačiau taip pat analizuoja šalių patirtį, jų tarpusavio santykių trukmę, sutarties sudarymo laiką ir kita. Reikalavimas atskleisti savo turtinę padėtį yra laikomas vienu svarbiausių sprendžiant, ar sutartis buvo sudaryta laisva valia. Nemažai vedybų sutarčių sudaroma pasirenkant atskiro turto režimą, t. y. atsisakant teisių į kitos šalies vardu santuokos metu įgytą turtą, todėl laikoma, kad sutartys nėra teisingos arba sudarytos laisva valia, jei šalys nežinojo viena kitos turtinės padėties¹⁹. Paprasčiausia ir efektyviausia priemone, užtikrinančia šalių turtinės padėties atskleidimą viena kitai, yra laikoma informacijos apie turtinę padėtį įtraukimas į pačią vedybų sutartį²⁰.

Materialinė vedybų sutarties analizė yra daug sudėtingesnė. Atlikdami šią analizę, teismai stengiasi išvengti nepalankių pasekmių vienai iš sutarties šalių, kurios galėtų

17 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

18 *Ibid.*

19 Younger, T. J. Antenuptial agreements.

20 *Ibid.*

būti sukeltos pripažinus vedybų sutartį galiojančia. Jomis galėtų būti akivaizdžiai sumažėjęs sutuoktinio pragyvenimo lygis, negalėjimas savimi pasirūpinti arba tapimas valstybės išlaikomu²¹.

J. T. Younger aprašoma procesinė analizė galėtų būti taikoma ir Lietuvoje, nes yra vertinami ir specialūs vedybų sutarčių, ir bendrieji sutarčių galiojimo pagrindai bei tokios aplinkybės, kaip šalių patirtis, jų santykių trukmė ir kita. Tuo tarpu materialinė analizė yra susijusi su sutarties sąlygomis ir aplinkybėmis, egzistuojančiomis ir sudarant vedybų sutartį, ir santuokos nutraukimo momentu. Atliekant šią analizę stengiamasi išsiaiškinti, kaip pasikeitė aplinkybės santuokos laikotarpiu. Tuo tarpu LR CK normos, reglamentuojančios vedybų sutarčių galiojimą, nenumato galimybes pasikeitus aplinkybėms pripažinti vedybų sutartį negaliojančia. Sutartinių įsipareigojimų vykdymas pasikeitus aplinkybėms yra įtvirtintas LR CK 6.204 straipsnyje, numatančiame galimybę nutraukti sutartį arba pakeisti sutarties sąlygas, jei vienai iš šalių sutartį įvykdyti tampa sudėtingiau²².

Materialinės analizės veikimą galima būtų pailiustruoti JAV teisinės praktikos pavyzdžiais. Sprendžiant vedybų sutarties galiojimo klausimą ir atliekant materialinę analizę svarbia laikoma 1989 m. Minesotos valstijos byla *McKee Johnson v. Johnson*. Po to, kai vedybų sutartis buvo pripažinta procesiškai teisinga, Minesotos Aukščiausiasis teismas grąžino bylą pirmosios instancijos teismui, kad jis atliktų materialinę analizę ir sutarties sudarymo, ir santuokos nutraukimo momentu. Aukščiausiasis teismas pabrėžė, kad žemesnės instancijos teismo pareiga yra atlikti materialinę analizę, atsižvelgiant į aplinkybes, šalių lūkesčius sutarties sudarymo momentu ir sutarties poveikį santuokos nutraukimo metu. Taip pat išsiaiškinti, ar šalys susilaukė vaikų, ar nuo sutarties pasirašymo buvo ženkliai pasikeitusių aplinkybių, ar sutarties pripažinimas galiojančia vienai iš šalių būtų labai nesąžiningas ir neteisingas. Aukščiausiasis teismas pabrėžė, kad negali nustatyti konkrečių sutarčių analizės taisyklių, kurios palengvintų teismų darbą, nes kiekviena byla yra skirtinga ir kiekvienu atveju reikia atskirai analizuoti specifinius bylos faktus. Taip pat teismas pabrėžė, kad žemesnės instancijos teismai atlikdami vedybų sutarčių analizę turi išlaikyti pusiausvyrą tarp sutarties laisvės ir teisingumo principų²³.

Po bylos *McKee Johnson v. Johnson* buvo Pensilvanijos Aukščiausiojo teismo byla *Simeone v. Simeone*, kuri laikoma taip pat labai svarbia kalbant apie vedybų sutarčių galiojimo analizę. Teismas pripažino vedybų sutarties procesinį teisingumą, bet atsisakė savo ankstesnės pozicijos dėl materialinės analizės. Teismo nuomone, vedybų sutarties sąlygų analizė kenkia sutarties patikimumui ir nėra tinkama priemonė sprendžiant jų galiojimo klausimą. Nors teismas ir pripažino, kad po sutarties sudarymo tokie įvykiai, kaip sunki liga, neįgalumas, vaikų gimimas, karjeros, turtinės padėties pokyčiai ir kt., vienai iš šalių gali lemti sutarties neteisingumą, tačiau atsisakė juos vertinti. Teismas pabrėžė, kad visi tokie įvykiai gali būti numatomi²⁴.

21 Younger, T. J. Antenuptial agreements.

22 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

23 Younger, T. J.

24 *Ibid.*

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad JAV teismų praktika dėl vedybų sutarties sąlygų analizės nėra vienoda. Kai kurie teismai laiko svarbia sutarties sąlygų, pasikeitusių aplinkybių, pasekmių šalims analizę. Kiti teismai, priešingai, pabrėžia, kad tokia analizė yra netinkama ir kelia abejonių dėl vedybų sutarties patikimumo. Šie pavyzdžiai taip pat rodo, kad, priešingai nei Lietuvoje, JAV yra analizuojamos sąlygos ir aplinkybės ne tik sutarties sudarymo, bet ir santuokos nutraukimo momentu.

2.1. Vedybų sutarties negaliojimo vertinimo momentas

Kai kurie mokslininkai vertindami JAV teismų praktiką pastebi, kad vedybų sutarties sąžiningumo analizė santuokos nutraukimo metu (net ir kartu su analize sutarties sudarymo metu) prieštarauja bendriesiems sutarčių principams, nors tai ir labai dažnai naudojama teismų praktikoje. Tokių teismų sprendimą pateisina visų *pirma*, tai, kad šalys pasirašydamos vedybų sutartį vadovaujasi emocijomis, o tai turi įtakos jų gebėjimui racionaliai mąstyti ir efektyviai save apginti. *Antra*, pastangos apginti trečiąsias šalis (ypač šalių vaikus, taip pat ir valstybės biudžetą)²⁵.

Teismai vertindami sutartį santuokos nutraukimo metu teisingumą ir sąžiningumą akcentuoja kaip būtiną santuokos sąlygą. Šiuo atveju teismas nustato, ar pats vedybų sutarties rezultatas yra teisingas ir sąžiningas. Pagrindiniu teisingumo ir sąžiningumo kriterijumi dauguma teismų laiko skirtumą tarp vedybų sutarties padarinių bei lygių dalių principo. Kuo jis didesnis, tuo labiau tikėtina, kad teismas pripažins vedybų sutartį negaliojančia. Taip vertinant vedybų sutarties galiojimą sutuoktiniams atsiranda pareiga gerai apmąstyti vedybų sutarties sąlygas²⁶. Tokios vedybų sutartys, kai santuokai nutrūkus sutuoktinis nebegali patenkinti savo pagrindinių poreikių, tampa socialiai remtinu arba labai sumažėja jo pragyvenimo lygis palyginti su tuo, koks buvo santuokos metu, tikėtina bus pripažintos negaliojančiomis. Pavyzdžiui, JAV Unifikuotas ikivedybinių sutarčių aktas numato, kad jei ikivedybinės sutarties sąlyga yra labai nepalanki vienam iš sutuoktinių ir palieka jį arti skurdo ribos, tai teismas gali priteisti iš kito sutuoktinio išlaikymą, kad to būtų išvengta. Taikant tokią praktiką sutarties šalys saugomos nuo vienašališkumo ir nesąžiningumo²⁷.

Taigi sprendžiant vedybų sutarties galiojimo klausimą galima skirti kriterijus, kurie yra dažniausiai vertinami JAV sutarties sudarymo ir santuokos nutraukimo momentu:

-
- 25 Brian Bix, H. B. Premarital agreements in the ALI Principles of family dissolution [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2009-04-10]. <<http://www.law.duke.edu/shell/cite.pl?8+Duke+J.+Gender+L.+&+Pol'y+231>>.
  - 26 Williams, S. H. Postnuptial agreements [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2009-04-10]. <<http://hosted.law.wisc.edu/lawreview/issues/2007-4/williams.pdf>>.
  - 27 Mann, C. K. Enforceability of Premarital Agreement Based on Fairness of Terms and Circumstances of Execution.

Vedybų sutarties galiojimo vertinimas

Vedybų sutarties sudarymo momentas

Santuokos nutraukimo momentas

<ul style="list-style-type: none"> • ar sutartis sudaryta laisva valia, be prievartos, spaudimo arba apgaulės • ar šalys atskleidė viena kitai savo turtinę padėtį • kokios buvo jų derėjimosi pozicijos • kokie buvo jų lūkesčiai • sutarties sąlygų sąžiningumas ir teisingumas • sutarties sąlygų nepalankumas 	<ul style="list-style-type: none"> • kokios bus pasekmės kiekvienai iš šalių • ar šalis po santuokos nutraukimo bus pajėgi patenkinti pagrindinius savo poreikius • kaip pasikeis šalių gyvenimo lygis • šalių pragyvenimo lygis iki santuokos ir jos metu • santuokos metu pasikeitusios aplinkybės • sutarties rezultato sąžiningumas ir teisingumas • sutarties rezultato nepalankumas
---	--

Kaip matyti, teismai atlikdami vedybų sutarties analizę santuokos nutraukimo metu vertina kitus kriterijus nei sutarties sudarymo momentu. Tačiau reikia pabrėžti, kad JAV teismai, sprenddami sutarties galiojimo klausimą ir jos sudarymo momentu, ir santuokos nutraukimo metu, vertina sutarties sąlygų arba jos rezultato sąžiningumą, teisingumą ir nepalankumą²⁸. Manome, kad sutarties sudarymo momentu vertinami kriterijai būtų panašūs ir Lietuvoje, tačiau, kaip jau minėjome, priešinga situacija yra dėl santuokos nutraukimo momento. Santuokos nutraukimo metu vertinamas sutarties rezultatas ir padariniai, atsižvelgiama į pasikeitusias santuokos metu aplinkybes. Tuo tarpu LR CK normos, reglamentuojančios vedybų sutarčių galiojimą, nenumato galimybės pripažinti sutartį negaliojančia pasikeitus aplinkybėms. Sutartinių įsipareigojimų vykdymas pasikeitus aplinkybėms yra įtvirtintas LR CK 6.204 straipsnyje, numatančiame galimybę nutraukti sutartį arba pakeisti jos sąlygas, jei vienai iš šalių sutartį įvykdyti tampa sudėtingiau²⁹.

Taigi kyla klausimas, ar mūsų nagrinėjamoju atveju nutraukti sutartį arba dėl pasikeitusių aplinkybių pakeisti jos sąlygas būtų teisinga. Juk sutuoktiniai tam ir pasirenka atskiro turto režimą, kad nutraukus santuoką nereikėtų jo dalintis. Sudarant tokią sutartį, turėtų būti akivaizdu, kad turtinė padėtis per ilgą laiko tarpą gali gerokai pasikeisti ir sutarties sąlygos kažkuriai šaliai gali būti mažiau palankios. Kita vertus, kadangi dažniausiai vedybų sutartis yra ilgalaikė, beveik nepasitaiko atvejų, kad santuokos metu neįvyktų esminių pokyčių. Todėl, jei kiekvieną kartą teismas vertintų vedybų sutarties rezultatą ir pasekmes šalims, tai sudarant sutartį sutuoktiniai būtų mažiau rūpestingi ir atsakingi, be to nelaikytų jos patikima, turtinę padėtį užtikrinančia priemone. Mūsų nuomone, šalys, nusprendę sudaryti sutartį ir pasirinkę atskiro turto režimą, turi suprasti, kad tokios sutarties rezultatas vienai iš jų gali būti mažiau dosnus ir ne visai teisingas. Todėl protinga šalis turi gerai apmąstyti alternatyvas ir nuspręsti, kokias sąlygas įtraukti į sutartį.

28 Plačiau apie sąžiningumo ir teisingumo principus žiūrėti 3 skirsnyje.

29 Plačiau apie pasikeitusių aplinkybių įtaką vedybų sutarčių galiojimui žiūrėti 2.5 skirsnyje.

2.2. Sutuoktinių lygiateisiškumo principo pažeidimo problema sudarant vedybų sutartį

Michailo Cvelicho nuomone, „*Specifiniu pagrindu, kuriuo remiantis vedybų sutartis gali būti nuginčyta, yra faktas, kad ji pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš jų yra labai nepalanki... Visų pirma abi minėtos sąlygos turi egzistuoti kartu, todėl nedidelis ar net didelis nukrypimas nuo sutuoktinių lygiateisiškumo principo, jei dėl to kitas sutuoktinis nepatenka į nepalankią padėtį, nesudaro pagrindo pripažinti vedybų sutartį negaliojančia. Antra, minėtos aplinkybės turi egzistuoti jau sutarties sudarymo metu, nors yra ir priešingų nuomonių.*“³⁰

Taigi pirmiausiai kyla klausimas, kaip šeimos teisėje pasireiškia sutuoktinių lygiateisiškumo principas? Pagal LR CK III knygos 3.26 straipsnio komentarą, „*Lygiateisiškumo principo nepažeidžia ta aplinkybė, kad materialusis sutuoktinių indėlis į šalių pareigų vykdymą gali būti nevienodas, pavyzdžiui dirba tik vyras, o žmona yra namų šeimininkė. Lygiateisiškumas reikalauja, kad kiekvienas sutuoktinis prisidėtų prie šeimos pareigų vykdymo pagal savo galimybes, o ne visiškai vienodo materialiojo jų indėlio.*“³¹

Tarkime, sutuoktiniai vedybų sutartimi pasirinko atskiro turto režimą ir jų turtinė padėtis yra labai skirtinga. Sutartimi geresnę turtinę padėtį turintis sutuoktinis įsipareigojo mokėti kitam sutuoktiniui tam tikro dydžio išlaikymą, jeigu santuoka bus nutraukta. Jeigu sutuoktiniai šiuo atveju nuspręstų nutraukti santuoką ir jeigu jie nebūtų sudarę vedybų sutarties, tai santuokos metu įgytas turtas būtų pripažįstamas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (LR CK 3.88 straipsnis)³² ir preziumuojama, kad sutuoktinių bendrojo turto dalys yra lygios (LR CK 3.117 straipsnis)³³. Tokiu atveju, prastesnę turtinę padėtį turintis sutuoktinis gautų dalį turto ir galėtų visiškai save išlaikyti. Tačiau sutuoktiniai buvo sudarę vedybų sutartį, todėl vieno sutuoktinio vardu santuokos metu įgytas turtas po santuokos nutraukimo liktų jam, o kitas sutuoktinis gautų nustatytą ir šalių sutartą išlaikymą, kuris greičiausiai bus nepakankamas ir akivaizdžiai mažesnis, negu gautas turtas nesudarius vedybų sutarties. Taigi kyla klausimas, ar sutuoktinis, kuris sutartimi sutiko gauti neproporcingai mažą išlaikymą, galėtų teismo reikalauti pripažinti tokią vedybų sutarties sąlygą negaliojančia, kaip pažeidžiančia lygiateisiškumo principą ir esančia akivaizdžiai palankesne kitam sutuoktiniui, ir reikalauti priteisti jam didesnę išlaikymą? Ar galima teigti, kad būtų pažeistas lygiateisiškumo principas, jei, pavyzdžiui, sutuoktiniai vedybų sutartimi pasirinkę atskiro turto režimą, nutraukia santuoką ir vienam iš sutuoktinių lieka visas santuokos metu jo vardu įgytas turtas, o kitam, kuris santuokos metu nedirbo ir negavo pajamų, nes rūpinosi šeimos buitimi, gyvenimo sąlygomis, vaikų auklėjimu, nelieka nieko?

30 Cvelich, M. Vedybų sutarties vieta sutarčių sistemoje. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20): 151.

31 Mikelėnas, V., et al. *LR Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 65.

32 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

33 *Ibid.*

M. Cvelichas CK 3.108 straipsnio 2 dalyje nurodomos normos³⁴ veikimą iliustruoja JAV teisinės praktikos pavyzdžiu: „*Vienas iš pagrindinių kriterijų, kuriais vadovaujasi šios šalies teismai, sprendami, ar vedybų sutartis galioja, yra jos sąlygų sąžiningumas. Kaip pažymėjo Niu Džersio valstijos Aukščiausiasis Teismas byloje DeLorean v. DeLorean, tam, kad vedybų sutartis būtų pripažinta sąžininga, ji nebūtinai turi būti „dora ir teisinga“. Net jei vienam sutuoktiniui pagal vedybų sutartį tenkanti nauda (pvz., dalijant bendrą turtą) yra labai maža ar neproporcinga kito sutuoktinio gaunamai naudai, tačiau pirmasis pasirašė tokią sutartį laisva valia, nebūdamas suklaidintas dėl kito sutuoktinio materialinės padėties, vedybų sutartis galios. Svarbu, kad vienas iš sutuoktinių nebūtų paliekamas visai be turto, taip verčiamas elgetauti ar prašyti valstybės paramos. Ar sutuoktinis yra pakankamai aprūpintas, teismas sprendžia atsižvelgdamas visų pirma į jo paties turimą turtą ir gaunamas pajamas. Taip bandoma pabrėžti sutuoktinių valios autonomijos, reguliuojant tarpusavio turtinius santykius, vaidmenį. Jie patys laisvai sprendžia, kas yra sąžininga, o teismas atlieka tik formalios kontrolės funkciją, įsikišdamas tik ypatingais atvejais.“³⁵*

Vertinant lygiateisiškumo principą, reiktų atkreipti dėmesį į dar vieną svarbų kriterijų – sutuoktinių nelygybę sudarant vedybų sutartį. Šis kriterijus nėra skiriamas kaip specifinis vedybų sutarčių negaliojimo pagrindas, tačiau nagrinėjant vedybų sutarčių galiojimo klausimą, kai sutuoktiniai pasirenka atskiro turto režimą ir jų turtinė padėtis yra labai skirtinga, yra pakankamai svarbus. Taigi kitame poskyryje plačiau aptarsime LR CK įtvirtintą 6.228 straipsnio „Esminė šalių nelygybė“, kurio tikslas – „užtikrinti sutarties šalių interesų pusiausvyrą, teisingumą, sąžiningumą ir protingumą principų laikymąsi“³⁶, nuostatų įtaką vedybų sutarties galiojimui.

2.3. Sutuoktinių nelygybės įtaka vedybų sutarties galiojimui

LR CK 6.228 straipsnyje yra įtvirtintas sutarčių negaliojimo pagrindas esant esminei šalių nelygybei. Šio straipsnio 1 dalis numato, kad „[š]alis gali atsisakyti sutarties ar atskiros jos sąlygos, jeigu sutarties sudarymo metu sutartis ar atskira jos sąlyga nepagrįstai suteikė kitai šaliai perdėtą pranašumą. Be kitų aplinkybių, šiais atvejais turi būti atsižvelgiama ir į tai, jog viena šalis nesažiningai pasinaudojo tuo, kad kita šalis nuo jos priklausau, turi ekonominių sunkumų, neatidėliotinių poreikių, yra ekonomiškai silpna, neinformuota, nepatyrusi, veikia neapdairiai, neturi derybų patirties, taip pat atsižvelgiant į sutarties prigimtį ir tikslą.“³⁷

Profesorius Valentino Mikelėno nuomone, „... šaliai yra suteikiama teisė apskritai atsisakyti sutarties arba tam tikros jos sąlygos ar sąlygų, jeigu šios lemia didžiulį šalių prievolių neatitikimą – viena šalis kitos sąskaita įgyja neproporcingai didelį pranašumą, gauna neproporcingai didelę palyginti su jos prievolėmis naudą, o kita šalis

34 „[s]utuoktinio reikalavimu teismas vedybų sutartį gali pripažinti visiškai ar iš dalies negaliojančia, jeigu sutartis iš esmės pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš sutuoktinių yra labai nepalanki“.

35 Cvelich, M., p.152.

36 Mikėlenas, V. *LR Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 304.

37 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

negauna nieko arba jos gaunama nauda yra neproporcingai maža, atsižvelgiant į jos prievoles... Šalių tarpusavio prievolių neatitikimas turi būti esminis – jų padėtis turi būti tokia nelygi, kad šokiruotu, t.y. protingas žmogus tokiomis sąlygomis sutarties niekada nebūtų sudaręs. Todėl aplinkybė, kad tam tikros sąlygos yra palankesnės vienai šaliai, dar nėra pakankamas pagrindas taikyti šį straipsnį.“³⁸

Taigi jeigu vedybų sutartį sudaro asmenys, kurių turtinė padėtis yra labai skirtinga ir jie pasirenka atskiro turto režimą, mūsų nuomone, geresnę turtinę padėtį turinčio sutuoktinio tikslas – apsaugoti ją nuo galimų santuokos nutraukimo padarinių, negali būti laikomas esminiu ir šokiruojančiu tarpusavio prievolių neatitikimu. Jeigu šalys viena kitai atskleidžia savo turtinę padėtį, susitaria dėl tokių sutarties sąlygų, sudaro ją laisva valia, tai, kad ir vienai iš jų prastesnė, mažiau dosni, sutartis turėtų galioti. Reikia paminėti ir tai, kad pasirinkdamos atskiro turto režimą, šalys supranta, jog nutraukiant santuoką negalės reikalauti dalies kito sutuoktinio santuokos metu įgyto turto. O jei tai vienai iš šalių atrodo nesąžininga ir neteisinga, tai ji gali atsisakyti sudaryti sutartį arba pasirinkti kitokį turto režimą. Kitokia situacija būtų, jei viena iš šalių sudarytų jai nepalankią sutartį dėl apgaulės arba spaudimo. Bet analizuodami straipsnyje iškeltą problemą, preziumuojame, kad šalys sutartį sudaro laisva valia, be spaudimo arba apgaulės.

Reikia paminėti ir tai, kad anksčiau aptartas straipsnis gali būti taikomas tik tada, kai sudarant sutartį akivaizdus šalių tarpusavio prievolių neatitikimas. Juk sutuoktinių, pasirenkančių atskiro turto režimą, turtinė padėtis sudarant sutartį gali būti labai panaši ir akivaizdžiai bei nenumatamai pasikeisti santuokos metu. Jeigu toks neatitikimas atsiranda dėl sudarius sutartį pasikeitusių aplinkybių, taikomas LR CK 6.204 straipsnis, kurį apžvelgsime toliau kalbėdami apie pasikeitusių aplinkybių įtaką vedybų sutartims.

Profesorius Melvinas Eisenbergas, analizuodamas žmonių patyrimą, informuotumą, daro prielaidą, kad informacijos ir jos apdorojimo apribojimas riboja žmogaus racionalumą. Profesorius remdamasis patyrimo mokslo išvadomis tvirtina, kad net kompetentingi žmonės metodiškai daro reikšmingas pažintines klaidas. Kaip pavyzdį pateikiame keletą dėl „patyrimo stokos“ daromų klaidų, susijusių ir su vedybų sutartimis:

- labai didelis optimizmas dėl ateities;
- mažai tikėtini įvykiai yra laikomi turinčiais nulinę tikimybę;
- neįvertinami turtinės padėties pokyčiai ateityje.

M. Eisenbergo nuomone, akivaizdu, kad šie patyrimo trūkumai vienaip arba kitaip paveikia sutarties šalis³⁹. Iš to galima daryti išvadą, kad potencialūs šalių patyrimo arba informuotumo trūkumai didina sutarties nesąžiningumo galimybę. Būtent tokie faktoriai gali turėti įtakos skirtingo amžiaus arba skirtingos turtinės padėties sutuoktinių deryboms. Nesant teisinės apsaugos turtingesniai, vyresnio amžiaus, turinčiam didesnę partirtį sutuoktiniui būtų sudaromos palankesnės sąlygos pasinaudoti savo geresne pozicija

38 Mikelėnas, V. *LR Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*, p. 305.

39 Glass, R. Trading up: postuptial agreements, fairness, and a principled new suitor for California [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2009-04-15]. <http://international.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLIN9.03&ifm=NotSet&fn=_top&sv=Split&cite=92+CALR+215&vr=2.0&rp=%2ffind%2ffault.wl&mt=WestlawInternational>.

sudarant neteisingą, nesąžiningą, vienašališką ir kitam sutuoktiniui nepalankią vedybų sutartį⁴⁰.

Kalbant apie anksčiau aptartą LR CK 3.108 straipsnio įtvirtintą vedybų sutarties negaliojimo pagrindą, taip pat reiktų įvertinti LR CK 1.91 straipsnio, reglamentuojančio vadinamojo pavergiamojo sandorio negaliojimą, veikimą⁴¹.

Be to, su sutarties šalių nelygybe susijęs specifinis reikalavimas, kurį pabrėžia daugelis užsienio autorių⁴², teisės aktai bei teismų praktika, yra tas, kad sutuoktiniams, pasirašant vedybų sutartį, būtina *atskleisti visą informaciją apie savo turtinę padėtį*. Šis reikalavimas yra laikomas vienu svarbiausių kalbant apie vedybų sutarties sąžiningumą. Žinojimas apie vienas kito turtinę padėtį gali turėti įtakos apsisprendžiant, kokią vedybų sutartį sudaryti. JAV teismų praktika rodo, kad teismai dažniausiai pripažįsta vedybų sutartis negaliojančiomis, jei šalys ją pasirašydamos neatskleidė savo tikrosios turtinės padėties⁴³.

profesorės J. T. Younger nuomone, dauguma vedybų sutarčių yra sudaromos pasirenkant atskiro turto režimą, t. y. atsisakant teisių į vienos arba kitos šalies vardu įgytą turtą santuokos metu, todėl laikoma, kad sutartys nėra teisingos arba sudarytos laisva valia, jei šalys nežinojo viena kitos turtinės padėties⁴⁴. Sutuoktinių pareiga atskleisti savo turtinę padėtį yra laikoma ribojančia sutarties laisvės principą⁴⁵, tačiau sutuoktinius, sudarančius vedybų sutartį, sieja daugiau nei sutartiniai santykiai. Tarp sutuoktinių egzistuoja pasitikėjimu grįsti santykiai, reikalaujantys iš jų abipusio atvirumo ir sąžiningumo. Reikalavimas atskleisti savo turtinę padėtį yra svarbus sudarant vedybų sutartį, nes suteikia šalims pasirinkimo laisvę. Nežinodamos viena kitos turtinės padėties šalys nežinotų ir negalėtų numatyti, kokios galėtų būti sudaromos sutarties pasekmės, ko tikėtis nutraukiant santuoką. Būtent dėl šios priežasties užsienio teismai viena svarbiausių sąlygų, kad sutartis galiotų, įvardija šalių pareigą atskleisti savo turtinę padėtį. Todėl

40 Glass, R.

41 „*nurodom[as] sandorio, sudaryto labai nepalankiomis vienai šaliai sąlygomis dėl susiklosčiusių sunkių aplinkybių (vadinamojo pavergiamojo sandorio), negaliojimas. Tačiau tarp šių pagrindų yra nemažai skirtumų. Pirma, siekiant pripažinti pavergiamąjį sandorį negaliojančiu, be nepalankių sutarties sąlygų, nukentėjusi šalis turi įrodyti tam tikras susiklosčiusias jai sunkias aplinkybes, buvusias paskata sudaryti sandorį. Vedybų sutarties atveju pakanka, kad viena iš jos šalių atsidūrė nepalankioje padėtyje. Tokios sutarties sudarymo nukentėjusios šalies motyvai neturi reikšmės. Antra, pavergiamojo sandorio atveju nukentėjusioji šalis aiškiai supranta, kad sandoris pažeidžia jos teises, bet yra objektyviai priversta jį sudaryti. Pasirašydama nepalankią sau vedybų sutartį nukentėjusioji šalis akivaizdžiai nežino apie savo teisių pažeidimą. Jis tampa aiškus vėliau. ... Civilinis kodeksas aiškiai nenurodo vedybų sutarties pripažinimo negaliojančia dėl lygiateisiškumo pažeidimo pasekmių.*“ (Cvelich, M., p.151–152).

42 Younger, T. J. Antenuptial agreements.

43 „JAV „[t]eismai ypač atkreipia dėmesį į sutuoktinių materialinės padėties atskleidimo išsamumą ir visapusiškumą, kurių laipsnis priklauso nuo kiekvienos valstijos teisės aktų reikalavimų. Vienur, pavyzdžiui, Kolorado ar Kalifornijos valstijoje, kiekvienas sutuoktinis yra papildomai įpareigotas savarankiškai aiškintis antrojo sutuoktinio materialinę padėtį, todėl reikalavimas ją visapusiškai atskleisti yra labiau formalus. Kitur, pavyzdžiui, Niu Džersio valstijoje, įstatymai nenumato minėtos „tardymo“ pareigos, todėl atskleidimo reikalavimas yra daug griežtesnis (pvz., reikalaujama prie vedybų sutarties pridėti detalų turimo turto ir gaunamų pajamų sąrašą).“ (Cvelich, M., p. 152).

44 Younger, T. J. *op. cit.*

45 Plačiau apie sutarties laisvės principą žiūrėti 3 skirsnyje.

galima daryti išvadą, kad toks reikalavimas yra protingas sutarties laisvės principo apribojimas ir gali būti keliamas vedybų sutartį sudarantiems sutuoktiniams.

Taigi atskleisti sutuoktinių materialinę padėtį turėtų būti laikoma privalomu kriterijumi sudarant vedybų sutartį. Nors Lietuvoje sutuoktiniams toks reikalavimas nėra keliamas, vis dėlto teismai sprenddami sutarties galiojimo klausimą turėtų išsiaiškinti, ar šalys atskleidė savo turtinę padėtį. Šis kriterijus yra ypač svarbus, kai vedybų sutartį sudaro skirtingą turtinę padėtį turintys sutuoktiniai. Atskleisti tokią informaciją yra svarbu pasirenkant turto režimą. Tai taip pat padeda šalims suprasti, ko jos gali tikėtis nutraukę santuoką.

Apibendrinus tyrimą dėl sutuoktinių nelygybės kriterijaus įtakos vedybų sutarties galiojimui pažymėtina, kad sutuoktinių patyrimo ir informuotumo trūkumas yra susiję ir su sąžiningumu, teisingumu, ir su viešojo intereso užtikrinimu. Tarp esamų ir būsimų sutuoktinių egzistuoja abipusiu pasitikėjimu grįsti santykiai. Būtent dėl savo išskirtinumo ir savitumo, ne visi šeimos santykiai yra reglamentuojami teisės. Šalių santykiai yra grindžiami abipusiu pasitikėjimu, susitarimu, tačiau, kaip rodo mokslo tyrimai, šalys dažnai susiduria su patyrimo trūkumu, veikia neapdairiai, neturi derybų patirties. Būtent dėl tokių trūkumų, kai šalys neįvertina realios situacijos, galimų pokyčių, iškyla grėsmė sudaryti nepalankią ir nesąžiningą vedybų sutartį, todėl čia valstybės įsikišimas siekiant apsaugoti viešąjį interesą turi būti toleruojamas.⁴⁶

2.4. Pasikeitusių aplinkybių įtaka vedybų sutarties galiojimui ir vykdymui

Ankstesniame skyriuje aptarėme esminės sutuoktinių nelygybės įtaką sutarties galiojimui, tačiau, kaip jau buvo minėta, sutuoktinių, pasirenkančių atskiro turto režimą, turtinė padėtis sudarant sutartį gali būti labai panaši ir akivaizdžiai bei nenumatomai pasikeisti santuokos metu. Jeigu toks esminis pasikeitimas atsiranda po sutarties sudarymo, taikomas LR CK 6.204 straipsnis.

Pasikeitusių aplinkybių kriterijus, vertinant vedybų sutarties teisėtumą, yra itin svarbus, nes vedybų sutartys dažniausiai sudaromos ilgam laiko tarpui, per kurį gali įvykti daug nenumatytų įvykių ir pokyčių. Dažniausiai sudarant sutartį yra labai sunku numatyti, kas gali įvykti ateityje ir pakeisti sutuoktinių santykius bei padėtį. Taip pat labai svarbu, kad sudarant vedybų sutartį, tikriausiai retas kuris tiki, jog ją prireiks panaudoti. Dažniausiai sutuoktiniai yra optimistiškai nusiteikę dėl tarpusavio santykių. JAV teismai analizuodami, kaip pasikeitė sutuoktinių gyvenimo aplinkybės nuo sutarties pasirašymo iki santuokos nutraukimo, vertina daug įvairių kriterijų, pavyzdžiui: santuokos trukmę, sutuoktinių tarpusavio santykius, vaikų gimimą, ligas, nedarbingumą, turtinės padėties pasikeitimą, sutuoktinių lūkesčius ir planus bei kt. Pavyzdžiui, santuokai trunkant ilgą laiką gali įvykti daug nenumatytų įvykių: fizinės arba psichinės ligos pradžia, nedarbingumas, netikėtas praturtėjimas. Tokių įvykių sutuoktiniai vedybų sutartyje dažniausiai nenumato. Santuoka yra kupina nelauktų bei nenumatytų įvykių ir skyrybų atveju vedybų sutartis galėtų sukurti potencialiai nesąžiningą rezultatą⁴⁷. Sie-

46 Plačiau apie viešojo intereso užtikrinimą ribojant sutarties sudarymo laisvę žiūrėti 3 skirsnyje.

47 Callan, S., *et al.* The Family Law Review: Interim Report [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2009-04-15].

kiant, kad šalys sudarytų tinkamą vedybų sutartį, kuri galiotų nepriklausomai nuo jos teisingumo arba palankumo vienai iš šalių, yra keliami tokie reikalavimai:

- Vedybų sutartis turėtų būti kiek įmanoma išbaigta. Joje turėtų būti aptarta kuo daugiau galimų sąlygų ir aplinkybių, net jei jos sutarties sudarymo dieną neatrodo aktualios.
- Vedybų sutarties tekstas turėtų būti kuo paprastesnis ir aiškesnis. Sutarties tekstas turėtų būti parašytas nesudėtingai, kad šalys, neturėdamos teisinių žinių, galėtų jį lengvai suprasti.
- Prieš pasirašant sutartį šalims turėtų būti galimybė pasikonsultuoti su teisiniuku.
- Šalys turi turėti pakankamai laiko susipažinti su sutarties sąlygomis ir dėl jų derėtis.
- Šalys vedybų sutartyje turėtų surašyti visą sutarties sudarymo momentu šalių turimą turtą⁴⁸.

Pastebėtina, kad Vermonto valstijos teismų praktikoje vertinant sutarties galiojimą pabrėžiami dar du papildomi reikalavimai. Teismas gali pripažinti negaliojančia sutartį, jei: vienas iš sutuoktinių taps valstybės išlaikomu; vieno iš sutuoktinių pragyvenimo lygis taps gerokai žemesnis negu buvo iki santuokos ir jos metu⁴⁹.

Dažnai kyla klausimas, ką iš viso galima laikyti „teisinga“ vedybų sutartyje, kuri dažniausiai yra sudaroma, kad būtų apgintas geresnę turtinę padėtį turinčios šalies interesus. Teisėjas Neely byloje *Gant v. Gant* išreiškė tokią nuomonę: visų pirma vedybų sutartis yra sandoris ir jai galioja bendrieji sandorių sudarymo principai. Rašytinė sutartis atspindi šalių derybų rezultata ir jų ketinimus. Ji turi būti gerai apmąstyta, kad būtų išvengta neaiškių sąlygų ir netinkamų jos interpretacijų. Sutartis galėtų būti pripažinta negaliojančia, jei buvo pasirašyta nelaisva valia, dėl apgaulės, spaudimo arba prievarta. Tačiau, antra vertus, jei sutartis ir atitinka šiuos reikalavimus, tam tikrais atvejais ji vis tiek gali būti pripažinta negaliojančia. Taip gali atsitikti dėl akivaizdžiai pasikeitusių aplinkybių, kurių sutarties šalys negalėjo numatyti. Tokiu atveju vedybų sutartis bus galiojanti tiek, kiek ji atspindi šalių lūkesčius jos pasirašymo ir santuokos nutraukimo metu⁵⁰. Kita vertus, Vermonto valstijos teismai savo praktikoje ne kartą pabrėžė, kad labai svarbu vengti vienašalių sutarčių, t. y. palankių tik vienai iš šalių. Byloje *Bassler v. Bassler* (1991) teismas akcentavo tai, kad vedybų sutartį pripažinti negaliojančia neužtenka, jog vieno iš sutuoktinių pragyvenimo lygis nutraukus santuoką akivaizdžiai su-

<<http://www.centreforsocialjustice.org.uk/client/downloads/CSJFamilyLawReviewInterimReport17November2008.pdf>>.

48 Lusk, K. G. Understanding the principle of equitable distribution [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2009-01-26]. <https://web2.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLW9.05&ifm=NotSet&fn=_top&sv=Split&cite=32653+NBI-CLE+1&utid=1&vr=2.0&rp=%2ffind%2fdefault.wl&mt=WorldJournals>.

49 Schoenberg, D. R. Fair and equitable asset and liability division [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2009-01-26]. <https://web2.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLW9.05&ifm=NotSet&fn=_top&sv=Split&cite=36403+NBI-CLE+27&utid=1&vr=2.0&rp=%2ffind%2fdefault.wl&mt=WorldJournals>.

50 Lusk, K. G., *op. cit.*

prastėtų lyginant su pragyvenimo lygiu santuokos metu; jis taip pat turi būti akivaizdžiai prastesnis negu buvo iki santuokos⁵¹.

Nors Lietuvoje nėra teismų praktikos, kurioje būtų analizuojama pasikeitusių aplinkybių įtaka būtent vedybų sutartims, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (LAT) jau ne kartą yra pasisakęs dėl CK 6.204 straipsnio taikymo. Civilinėje byloje Nr. 3K-3-296/2006 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad „CK 6.204 straipsnio 2 dalyje nurodomi keturi kriterijai, pagal kuriuos nustatoma, ar sunkesnis sutarties vykdymas yra toks reikšmingas, kad ją vykdyti tampa sudėtinga ir reikia peržiūrėti sutarties sąlygas. Sutarties vykdymo varžymas turi būti esminis, pažeidžiantis šalių interesų pusiausvyrą, reikalavimas įvykdyti sutartį tokiomis aplinkybėmis prieštarautų sąžiningumo, protinumo ir teisingumo principams. Tokios aplinkybės turi atsirasti ar tapti žinomos jau sudarius sutartį ir šalis ją sudarydama negalėjo protingai numatyti, kad tos aplinkybės gali atsirasti. Be to, aplinkybės turi būti objektyvios, t. y. nepriklausyti nuo šalies valios. Šalis negali remtis aplinkybėmis, kurios atsirado dėl jos kaltės arba kuriomis ji galėjo užkirsti kelią.“⁵² Civilinėje byloje Nr. 3K-3-414/2005 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė ir tai, kad „[s]utarties pakeitimas teismo tvarka CK 6.204 straipsnyje numatytu pagrindu yra galimas tik nustačius aplinkybes, atitinkančias visas šiame straipsnyje numatytas sąlygas, tarp jų ir aplinkybes, kurios atitinka visus šio straipsnio 2 dalyje numatytus kriterijus...“⁵³

Viena iš minėtame straipsnyje numatytų sąlygų, kad aplinkybės turi iš esmės keisti sutarties vykdymo sąlygas, t. y. būti tokios, kad šalis, žinodama jas sudarydama sutartį, šios arba apskritai nebūtų sudariusi, arba būtų sudariusi visiškai kitokiomis sąlygomis. Taigi jei sutuoktiniai sudaro vedybų sutartį pasirinkdami atskiro turto režimą ir nutraukus santuoką vieno sutuoktinio turtinė padėtis būna akivaizdžiai geresnė negu kito, sutartis neturėtų būti nutraukta, nes tokias pasekmes protinga šalis gali numatyti. Kalbant apie esminį aplinkybių pasikeitimą, juo būtų galima laikyti ne akivaizdžiai pablogėjusią arba pagerėjusią materialinę padėtį, o tokias aplinkybes, kaip sunkią ligą, ilgalaikį nedarbingumą, invalidumą, skurdą ir kitas, taip pat jei vienas iš sutuoktinių tapo valstybės išlaikomu ar vieno iš sutuoktinių pragyvenimo lygis akivaizdžiai pablogėjo palyginti su padėtimi, buvusia iki santuokos, jei šios aplinkybės tenkina kitus kriterijus, lemiančius sutarties vykdymo suvaržymą. Tokiu atveju siekdamas atkurti sutartinių prievolių pusiausvyrą teismas nukentėjusios sutarties šalies prašymu sutartį gali nutraukti arba pakeisti.

Apibendrinant atliktą specialiųjų vedybų sutarčių galiojimo pagrindų analizę, matyti, kad sprendžiant, ar vedybų sutartis yra galiojanti, reikia įvertinti sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir sutarties nepalankumą vienai iš šalių. Be to, akcentuojama ir sutuoktiniams keliamo reikalavimo atskleisti vienas kitam visą informaciją apie savo

51 Schoenberg, D. R. Fair and equitable asset and liability division.

52 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *B.R. v. UAB „Sauluva“* (bylos Nr. 3K-3-296/2006).

53 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *S. Jasiulevičiaus įmonė „Sauliaus vaistinė“ v. Panevėžio teritorinė ligonių kasa* (bylos Nr. 3K-3-414/2005).

turtinę padėtį svarba. Iškilus esminės šalių nelygybės ir pasikeitusių aplinkybių problemoms vedybų sutartis turėtų būti vertinama atsižvelgiant į teisingumą, sąžiningumą ir viešojo intereso užtikrinimą.

3. Vedybų sutarties laisvės ir teisingumo principų kolizija

Vieni iš pagrindinių kriterijų, kuriais vadovaujasi JAV teismai, sprendami, ar vedybų sutartis galioja, yra jos sąlygų sąžiningumas ir teisingumas. Be šių principų JAV teismai akcentuoja ir sutarties laisvės principą. Jau analizuodami anksčiau išvardytus kriterijus matėme, kad sutarties sąžiningumo ir teisingumo principai bei sutarties laisvės principas pabrėžiami pakankamai dažnai. Akcentuojant sutarties laisvės principą bandoma pabrėžti sutuoktinių valios autonomijos, reguliuojant tarpusavio turtinius santykius, vaidmenį.

Taigi labai svarbus aspektas norint atsakyti į klausimą, ar sutartis, pagal kurią vieno iš sutuoktinių turtinė padėtis akivaizdžiai bus geresnė, galioja – surasti balansą tarp dviejų ypač svarbių teisinių principų: sąžiningumo ir/ar teisingumo bei sutarties laisvės.

Mes gyvename tokioje visuomenėje, kurioje santuoka nutraukiama gana dažnai. Tai skatina ne tik pačių sutuoktinių, bet ir jų vaikų nesaugumo jausmą. Žmonės vis dažniau sudaro santuokas po kelis kartus, tuokiasi vyresnio amžiaus. Tokiais atvejais sutuoktiniai per savo gyvenimą sukaups atitinkamą turtą. Todėl vedybų sutartis gali būti protingas žingsnis planuojant savo materialinę padėtį, kadangi santuoka nėra tik emocinė ir fizinė sąjunga – tai yra taip pat ir finansinė sąjunga. Vedybų sutartis gali būti įrankis ne tik santuokos, bet ir kiekvieno iš sutuoktinių gerovei užtikrinti, jo veikimas panašus į draudimo polisą – kiekvienas tikisi, kad jo neprireiks, bet santuokos nutraukimo metu tai gali padėti atsikratyti nereikalingų emocijų, natūraliai užvaldančių kiekvieną. Gerai apmąstyta sutartis gali suteikti didesnes garantijas turtingesniai sutuoktiniui ir padėti išvengti finansinio skyrybų poveikio⁵⁴.

LR CK 6.156 straipsnio 1 dalyje yra teigiama, kad „[š]alys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas, taip pat sudaryti ir šio kodekso nenumatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams“⁵⁵. Kaip jau buvo minėta, šis principas yra itin svarbus kalbant apie vedybų sutartis. Jis parodo, kad šalims yra suteikta teisė sudaryti sutartį, tačiau jos to neprivalo daryti. Tokiu atveju sutuoktinis, kurio prastesnė turtinė padėtis, gali vedybų sutarties nepasirašyti, jeigu mano, kad ji yra nepalanki, neteisinga ir nesąžininga, arba gali reikalauti sutartimi pasirinkti ne atskiro turto režimą, o bendro sutuoktinių turto režimą. Taigi kyla klausimas, kodėl sutartis, kurią šalys pasirašė savo noru, nors vienai iš šalių ji akivaizdžiai nepalanki, galėtų būti pripažinta negaliojančia. Juk pasirašydamos vedybų sutartį šalys žino viena kitos turtinę

54 Adray, J. S. Draft and interpret agreements and divorce procedures [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2009-01-26]. <https://web2.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLW9.05&ifm=NotSet&fn=_top&sv=Split&cite=31716+NBI-CLE+33&utid=1&vr=2.0&rp=%2ffind%2fdefault.wl&mt=WorldJournals>.

55 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

padėtį, savo lūkesčius, poreikius ir planus, gali numatyti būsimus pokyčius jų gyvenime, todėl atsižvelgdamos į tai sutartimi ir apibrėžia savo turtines teises bei pareigas.

Sutarties laisvės principo reikšmę sutarčių teisėje yra akcentavęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje Nr. 3K-3-53/2007, pažymėjęs, kad „... civiliniuose santykiuose galiojantis ir CK 6.156 straipsnyje įtvirtintas sutarties laisvės principas leidžia civilinių teisinių santykių subjektams pasirinkti ir sudaryti tokią sutartį, kuri labiausiai atitinka jų interesus. Sutarties šalys yra laisvos susitarti dėl bet kokių joms priimtinių sutarties sąlygų, taip pat gali savarankiškai nuspręsti, kokia forma sudaryti sutartį, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties turinio sąlygas ar sutarties formą nustato imperatyviosios teisės normos arba tam tikrų sąlygų reikalauja gera moralė, viešoji tvarka, teisės principai“⁵⁶.

Vedybų sutarties šalys turi galimybę derėtis dėl jos sąlygų ir įtraukti būtent tokias, kurios, jų nuomone, yra teisingos. Šios sutartys yra priemonė leisti šalims kontroliuoti savo gyvenimą bei sukurti tvirtą pagrindą jų santuokai. Sudarant sutartį šalys yra priverstos apsvarstyti visus galimus gyvenimo aspektus, problemas, su kuriomis, tikėtina, susidurs. Tai suteikia joms daugiau finansinio, teisinio ir psichologinio pasitikėjimo bei aiškumo ir santuokos metu, ir ją nutraukus⁵⁷.

Ideali situacija yra tada, kai kiekviena šalis turi teisę derėtis dėl sutarties sąlygų ir galiausiai nuspręsti nesudaryti pasiūlytos sutarties, jei jos sąlygos bei reikalavimai neatitinka vienos iš šalių poreikių ir interesų. Jeigu viena iš sutarties šalių nerimauja dėl apsaugos ir užtikrintumo, būtinų puoselėjant pasitikėjimu grįstus santykius, praradimo, tai ta šalis turi tiesiog atsisakyti pasirašyti sutartį.

Apibendrinime teisinėje literatūroje bei praktikoje minimus argumentus už ir prieš sutarties laisvės principą.

Sutarties laisvės principas vedybų sutartyse

Argumentai už:	Argumentai prieš:
<ul style="list-style-type: none"> • Sutuoktinių laisvė pasirinkti norimas sutarties sąlygas • Garantijos geresnę turtinę padėtį turinčiam sutuoktiniui • Gali paskatinti šalis susituokti ir sudaryti vedybų sutartį • Maža tikimybė, kad vedybų sutartis bus pripažinta negaliojančia 	<ul style="list-style-type: none"> • Nevienodos šalių derėjimosi pozicijos • Ne visada sutarties sąlygos šalims teisingos ir sąžiningos • Nepalankus vedybų sutarties rezultatas • Neuztikrinamas viešojo intereso gynimas

Taigi visi šie sutarties laisvės principą pabrėžiantys argumentai leidžia daryti išvadą, kad vedybų sutartis, nors ir akivaizdžiai geresnė vienam iš sutuoktinių, turėtų būti pripažįstama galiojančia. Šį argumentą galima pagrįsti tuo, kad tarp sutuoktinių

56 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „IF draudimas“ v. UAB „Ketonas“, UAB „Simon Luoworse International Transport“ (bylos Nr. 3K-3-53/2007).

57 Callan, S., *et al.* The Family Law Review: Interim Report.

egzistuoja abipusiu pasitikėjimu grindžiami santykiai, todėl jie gali išsiaiškinti savo lūkesčius, pasirinkti abiejų poreikius atitinkančias sutarties sąlygas, numatyti įvairias ateities aplinkybes. Vedybų sutartis nėra privaloma santuokos sudarymo sąlyga, todėl šalys gali pasirinkti nesudaryti jos visai. Jeigu šalis pasirenka sudaryti sutartį ir ja pasirenka atskiro turto režimą, žinodama savo bei kitos sutarties šalies turtinę padėtį, vadinas, ji supranta tokios sutarties pasekmes ir dėl jų sutinka.

Reikia pripažinti, kad labai dažnai vedybų sutartį, kuria pasirenkamas atskiro turto režimas, pasirenka ne vienodą turtinę padėtį turinčios šalys, o tos, kurių turtinė padėtis akivaizdžiai skiriasi. Taip yra dėl to, kad finansiškai stipresnis sutuoktinis tikisi apsaugoti tokią savo padėtį nuo galimų skyrų ir turto praradimo. Taigi jeigu įstatymų leidėjas sudaro galimybę šalims sutartimi pasirinkti tokį turto režimą, tai tokia sutartis turėtų būti galiojanti. Kaip šis principas taikomas praktikoje galėtų iliustruoti toliau aprašoma Kentukio valstijos teismo byla.

Kentukio valstijos Apeliacinis teismas byloje *Blue v. Blue* (2001) patvirtino šalių vedybų sutartį, kuria sutuoktiniai buvo pasirinkę atskiro turto režimą. Teismas neatšivėlgė, kad sutuoktinio turtas vienuolika metų trukusios santuokos metu apytiksliai padidėjo nuo 5 mln. iki 77 mln. JAV dolerių. Teismas šioje byloje įvertino tai, kad šalys pasirašydamos vedybų sutartį numatė, jog sutuoktinio turtinė padėtis gali taip pagerėti. Byloje teismas pabrėžė, kad toks vyro turtinės padėties pasikeitimas neperžengė sutuoktinių sudarytos vedybų sutarties ribų, nes joje buvo aiškiai išdėstyta, kad santuokos nutraukimo metu nei vienas sutuoktinis nesidalins kito asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto ir į jį nepretenduos⁵⁸. Šioje byloje sudaryta vedybų sutartis buvo akivaizdžiai geresnė sutuoktiniui, nes bylos faktai rodo, kad sutuoktinės turtas buvo tik keli tūkstančiai JAV dolerių. Tačiau teismas šioje byloje apgynė sutarties laisvės principą.

Kita vertus, sutarčių laisvės principo priešinkai teigia, kad šalys sudarydamos vedybų sutartį retai turi lygias derėjimosi pozicijas. Dėl šių argumentų sutarties laisvė leidžia vienai šaliai pasinaudoti sutartimi kaip priemone darant kitai šaliai spaudimą ir „įstumiant į kampą“⁵⁹. Mūsų nuomonė šiuo klausimu šiek tiek skiriasi. Dažnai šalių derėjimosi pozicijos yra skirtingos. Tačiau, kaip jau buvo minėta, jei viena iš sutarties šalių yra nepakankamai kompetentinga ir nesupranta visų tokios sutarties sudarymo galimybių bei jos pasekmių, ji visada turi teisę pasikonsultuoti su teisininku ar notaru, kuris tokią sutartį tvirtins, arba jos nesudaryti visai. Be to, be sutarties laisvės principo dažnai pabrėžiamas teisėtų lūkesčių kriterijus. Šis kriterijus vedybų sutartyse reiškia vedybų sutartį sudarančių šalių galimybę tiksliai numatyti, ar vedybų sutartis bus pripažinta galiojančia. Dažnai galimybės numatyti pasekmes nebuvimas verčia šalis atsisakyti su-

58 Servidea, K. Rewriting premarital agreements to protect the state's interest in marriage [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2009-04-13]. <<http://www.virginialawreview.org/content/pdfs/91/535.pdf>>.

59 Phillipson, F. M. Fairness of contract vs. Freedom of contract: the problematic nature of contractual obligation in premarital agreements [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2009-04-14]. <http://www.heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cardw5&div=6&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>.

daryti vedybų sutartį⁶⁰. Taigi teisėtų lūkesčių kriterijus yra svarbus dėl to, kad šalims, sudarančioms vedybų sutartį, svarbu žinoti, ar ji galios joms nutraukiant santuoką.

Tačiau šis principas nėra absoliutus. Nežiūrint kokią laisvę esami arba būsiami sutuoktiniai turi nustatydami sutartimi savo teises ir pareigas, tačiau yra akivaizdu, kad egzistuoja tam tikri apribojimai. Sutuoktinių teisių įgyvendinimas ir pareigų vykdymas dažnai nėra vien jų privatus reikalas, nes dauguma šių teisių bei pareigų susiję su vaikų interesų užtikrinimu, taigi turi ir viešojo intereso elementą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2006 pažymėjo, kad „... sutarties laisvė, kaip ir kiekviena kita, negali būti absoliuti. Laisvės ribas gali nustatyti imperatyviosios teisės normos, teisės principai, taip pat šias ribas gali lemti kitos šalies teisės ir teisėti interesai. Be to, pačios šalys gali nustatyti savo laisvės ribas“⁶¹.

Teisė vedybų sutartį „...reglamentuoja tiek, kiek šitai būtina siekiant apsaugoti *viešąją interesą*, taip pat apginti šeimos santykių subjektų ... turtines ir asmenines neturtines teises ir teisėtus interesus.“ Be to, dauguma šeimos teisės normų, nustatančių sutuoktinių teises ir pareigas, yra imperatyvios. Sutuoktinių teisių įgyvendinimas ir pareigų vykdymas dažnai nėra vien jų privatus reikalas, nes dauguma šių teisių ir pareigų susiję su vaikų interesų užtikrinimu, taigi turi ir viešojo intereso elementą. Todėl valstybė siekdama apsaugoti viešąjį interesą kai kuriuos klausimus reglamentuoja imperatyviai, o tam tikri šeimos santykiai susiklosto tik įstatymo numatytais atvejais⁶².

Daugelis užsienio autorių kalbėdami apie vedybų sutartis taip pat pabrėžia *viešojo intereso* svarbą saugant santuokos, kaip instituto, gerovę. Kadangi vedybų sutartys įtvirtina šalių turtinius lūkesčius ir padeda išspręsti kitus tarp šalių kylančius klausimus, įstatymų leidėjas ir teismai rūpinasi tokių sutarčių reglamentavimu ir įtvirtina sąlygas bei reikalavimus joms sudaryti bei galioti. Remiantis Vermonto valstijos teismais viešojo intereso gynimas skatina vedybų sutarčių sąžiningumą. Vedybų sutartys, kai po santuokos nutraukimo vienai iš šalių yra reikalingas valstybės išlaikymas, gali būti teismo pripažintos negaliojančiomis, nes prieštarauja viešajam interesui⁶³.

Pavyzdžiui, byloje *Bassler v. Bassler* (1991), Vermonto valstijos Aukščiausiasis teismas panaikino ikivedybinę sutartį, kurioje šalys pasirinko atskiuro turto režimą ir atsisakė bet kokių teisių į turtą, įgytą sudarius santuoką. Teismas išanalizavęs bylos faktus ir aplinkybės konstatavo, kad sutuoktinė pasirašydama sutartį nežinojo tikrosios būsimos sutuoktinio turtinės padėties. Teismas, išsiaiškinęs, kad po santuokos nutraukimo sutuoktinė taps socialiai remtina ir jai bus reikalingas valstybės išlaikymas, pripažino sutartį prieštaraujančia viešajam interesui ir dėl to negaliojančia⁶⁴.

Iš anksčiau aprašytos bylos faktų matyti, kad būsimųjų sutuoktinių pasirašyta ikivedybinė sutartis buvo vienam iš jų, t. y. sutuoktinei, labai nepalanki. Tačiau teismas šioje

60 Glass, R. Trading up: postnuptial agreements, fairness, and a principled new suitor for California.

61 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Molesta“ v. AB „Spauda“* (bylos Nr. 3K-3-501/2006).

62 Mikelėnas, V., et al. *LR Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*, p. 24.

63 Schoenberg, D. R. Fair and equitable asset and liability division.

64 Servidea, K. Rewiewing premarital agreements to protect the state's interest in marriage.

byloje sutartį pripažino negaliojančia ne dėl jos nepalankumo vienam iš sutuoktinių, bet dėl to, kad tokia situacija prieštarauja viešajam interesui.

Pietų Karolinos valstijos Aukščiausiasis teismas byloje *Hardee v. Hardee* (2003) pakeitė žemesnės instancijos teismo sprendimą, kuriuo vedybų sutartis buvo pripažinta negaliojančia siekiant apsaugoti viešąjį interesą, nes, priešingu atveju, sutuoktinei būtų reikalingas valstybės išlaikymas. Žemesnės instancijos teismas priteisė sutuoktinei išlaikymą nepaisant to, kad sutartimi ji jo atsisakė. Tuo tarpu Aukščiausiasis teismas išanalizavo visus faktus ir aplinkybes santuokos nutraukimo dieną, kad įsitikintų, kaip jos pasikeitė nuo sutarties pasirašymo dienos. Nors sutuoktinė santuokos nutraukimo metu sunkiai sirgo, teismas patvirtino jos atsisakymą nuo išlaikymo, nes sutartyje buvo aiškiai aptarta jos sveikatos būklė sutarties pasirašymo dieną bei sveikatos blogėjimo galimybė⁶⁵. Taigi šioje byloje teismas pritarė sutarties laisvės principui ir sutuoktinių teisei pasirinkti tarpusavio turtinius santykius nustatantį režimą. Teismo nuomone, byloje išanalizuoti faktai ir aplinkybės neprieštaravo viešajam interesui, nes šalys pasirašydamos sutartį žinojo žmonos sveikatos būklę ir numatė, kaip ji gali pasikeisti bėgant metams.

Kaip matyti, JAV teismai pabrėždami viešojo intereso užtikrinimą didžiausią dėmesį skiria tam, ar po santuokos nutraukimo vienam iš sutuoktinių nebus reikalingas valstybės išlaikymas. Kai sutuoktinių turtinė padėtis yra labai skirtinga ir nutraukus santuoką vieno jų turtinė padėtis yra labai gera, o kitas sutuoktinis neturi galimybės savimi pasirūpinti ir save išlaikyti, JAV teismai dažnai priteisia dalį turto arba didesnę išlaikymą sutuoktiniui, kurio prastesnė turtinė padėtis. Taip stengiamasi apginti viešąjį interesą. Tuo tarpu Lietuvoje, kaip jau minėjome anksčiau, sprendžiant, ar vedybų sutartis galioja, yra analizuojami faktai ir aplinkybės sutarties sudarymo momentu, o jei vienas iš sutuoktinių po santuokos nutraukimo paliekamas visai be turto ir taip verčiamas elgetauti arba prašyti valstybės paramos, tuomet vedybų sutartis galėtų būti nutraukta ar dėl pasikeitusių aplinkybių pakeistos jos sąlygos (LR CK 6.204 str.).

Taigi kalbant apie sutarties laisvės principą matyti, kad yra keliami tam tikri apribojimai. Tačiau nepaisant viešojo intereso gynimo ir mokslininkai, ir teismai pasisako už šio principo svarbą. Net ir protingai ribojant sutarties laisvės principas parodo, kad vedybų sutartis yra sutuoktinių valios išraiška. Jis reiškia šalių teisę nustatyti sutarties sąlygas, savo tarpusavio teises ir pareigas, taip pat leidžia pasirinkti tokios rūšies sutartį, kuri labiausiai atitinka jų interesus.

Svarbu pabrėžti ir tai, kad viešasis interesas reikalauja, jog esamų ir būsimų sutuoktinių turtinių santykių apibrėžimas vedybų sutartimi atitiktų *sąžiningumo ir teisingumo* principus. LR CK 1.5 straipsnio 2 dalyje yra teigiama, kad „[k]ai įstatymai nedraudžia civilinių teisinių santykių subjektams šalių susitarimu nusistatyti tarpusavio teisių ir pareigų, šie subjektai turi vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais“⁶⁶. Nors teisingumas dažnai reiškia finansiškai silpnesnės šalies apsaugojimą nuo jai labai nepalankios vedybų sutarties pripažinimo galiojančia, tačiau atsakymas į klausimą, ar sutartis yra sąžininga ir teisinga, priklauso nuo to, kurią sutarties pusę palaikydami ver-

65 Servidea, K. Rewiewing premarital agreements to protect the state's interest in marriage.

66 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

tinsime. Akivaizdu, kad dažnai atskiro turto režimą renkasi tie sutuoktiniai, kurių turtinė padėtis labai skiriasi. Praktika rodo, kad tokią vedybų sutartį sudaryti dažniausiai pasiūlo šalis, kurios geresnė turtinė padėtis. Suprantama, kad sutuoktinis nori apsaugoti jog neprarastų dalies turto. Taigi vedybų sutartį šio sutuoktinio atžvilgiu galima laikyti teisinga ir sąžininga. Tačiau vertinant atsižvelgus į kitos sutarties šalies interesus, gali atrodyti, kad, jei jos turtinė padėtis iki santuokos buvo prastesnė ir, nors akivaizdžiai pagerėjo santuokos metu, kodėl būtų nesąžininga laikyti, jog šio sutuoktinio turtinė padėtis tokia, kokia buvo anksčiau. Kita vertus, šio sutuoktinio padėtis po santuokos nutraukimo gali tapti gerokai prastesnė, negu buvo iki jos. Pavyzdžiui, jei šis sutuoktinis iki santuokos įgijo išsimokslinimą, dirbo, o susituokęs dėl šeimos pagausėjimo arba pasikeitusių gyvenimo sąlygų niekada nedirbo ir taip prarado savo įgytus gebėjimus, neturėjo galimybės tobulėti, tai po santuokos nutraukimo jo padėtis bus dar prastesnė, negu buvo iki jos sudarymo. Tokiu atveju sutarties pasekmės vienai iš šalių gali būti neteisingos ir nesąžiningos.

LR CK neatskleidžia teisingumo ir sąžiningumo principų turinio. „Tokia CK nuostata aiškinama tuo, kad šių principų aiškinimas ir taikymas kiekvienu konkrečiu atveju priklauso nuo faktinių bylos aplinkybių. ... Teisingumas ... ir sąžiningumas yra vertybiniai kriterijai ... taigi šių principų turinį gali padėti atskleisti tik konkretūs teismo precedentai.“⁶⁷ Dėl šios priežasties svarbu išsiaiškinti, kokius kriterijus teismai vertina sprenddami klausimą dėl vedybų sutarties teisingumo ir sąžiningumo.

Pavyzdžiui JAV Unifikuotas ikivedybinių sutarčių aktas⁶⁸ numato sąlygas, kurioms esant teismas ikivedybinę sutartį pripažintų negaliojančia (viena iš jų yra sutarties nesąžiningumas jos sudarymo momentu) bei numato papildomas sąlygas sutarčiai pripažinti nesąžininga, t. y. šalys iki jos sudarymo: viena kitai visiškai neatskleidė savo turtinės padėties; raštu neatsisakė teisės žinoti kitos šalies turtinės padėties ir neturėjo galimybės žinoti bei nenumatė kitos šalies turtinės padėties⁶⁹.

Kadangi ne visos JAV valstijos yra prisijungusios prie Unifikuoto ikivedybinių sutarčių akto (UISA), vedybų sutarčių galiojimo klausimas skirtingose valstijose yra sprendžiamas nevienodai⁷⁰. Siekiant palengvinti teismų darbą ir šiek tiek suvienodinti

67 Mikelėnas, V.; Vileita, A.; Taminskas, A. *LR Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 75.

68 Uniform premarital agreement act [interaktyvus]. 1983 [žiūrėta 2009-04-14]. <<http://www.law.upenn.edu/bll/archives/ulc/fnact99/1980s/upaa83.htm>>.

69 Ohajo valstijos įstatymai sutarties galiojimui kelia dar šiek tiek kitokius reikalavimus: 1) kiekviena sutarties šalis turi visiškai atskleisti savo turtinę padėtį bei aplinkybes, kurios, tikėtina, turės jai įtakos; 2) šalis turi atstovauti skirtingi teisininkai (remiantis įstatymu jų galima atsisakyti); 3) sutarties sąlygos jos pasirašymo metu turi būti teisingos; 4) sutarties sąlygos, numatančios vaiko išlaikymą, yra draudžiamos kaip prieštaraujančios viešajai tvarkai. 5) sutartis gali būti teismo pripažinta negaliojančia, jei jos vykdymas žymiai pablogintų vienos iš šalių turtinę padėtį arba šalis taptų valstybės išlaikoma. Adray, J. S. Draft and interpret agreements and divorce procedures.

70 Byloje *Adams v. Adams* (2004) Džordžijos valstijos teismas vedybų sutarties, kuria sutuoktiniai pasirinko atskiro turto režimą, o sutuoktinė už kiekvienus santuokoje išgyventus metus gaudavo po 10 tūkst. JAV dolerių (buvo nustatyta galima maksimali suma –100 tūkst. JAV dolerių), nepripažino nesąžininga, nepaisant to, kad jau pasirašant sutartį tarp šalių buvo labai didelė turtinė nelygybė. Teismas pabrėžė, kad prieš pasirašant ikivedybinę sutartį šalys visiškai atskleidė savo turtinę padėtį, konsultavosi su advokatu ir tokią sutartį sutiko pasirašyti laisva valia, aiškiai suprasdamos jos sąlygas. Mann, C. K. Enforceability of Premarital Agreement

reglamentavimą, 2002 m. Amerikos teisės institutas patvirtino Šeimos iširimo principus (ŠIP) (*The Principles of the Law of Family Dissolution*). Juose pasisakoma už vedybų sutarčių sudarymą ir galiojimą. Pagrindinis šių principų tikslas yra „teisingas požiūris į sutuoktinius bei jų vaikus nutraukus santuoką, pripažįstant tai, kad teisingumo lygis skiriasi priklausomai nuo individo, jo poreikių ir lūkesčių. Visa tai reikalauja balanso tarp dviejų teisinių principų: sutarties laisvės principo ir teisingumo.“⁷¹

Skirtingai nei UISA, pagal kurią sutartis pripažįstama negaliojančia, jei šalys neįvykdė pareigos atskleisti viena kitai savo turtinės padėties ir ji yra nesąžininga, remiantis ŠIP sutarčiai pripažinti negaliojančia neužtenka fakto, kad šalys viena kitai neatskleidė savo turtinės padėties⁷².

Pagal ŠIP yra atliekamas sutarties teisingumo testas. Pirmiausia, teismas turi įvertinti, ar buvo bent viena iš šių sąlygų:

- praėjo tam tikras metų skaičius nuo sutarties sudarymo⁷³;
- sutarties sudarymo metu sutuoktiniai neturėjo vaikų, tačiau vėliau jų susilaukė;
- nuo sutarties sudarymo įvyko nenumatytų aplinkybių, turėjusių įtakos sutuoktiniams arba jų vaikams.

Šalis, siekianti pripažinti vedybų sutartį negaliojančia, turi įrodyti, kad protingas žmogus nebūtų numatęs tokių aplinkybių ir pokyčių arba vedybų sutarties poveikio esant tokioms aplinkybėms santuokos nutraukimo metu.

Antra, jei teismas nustatė, kad buvo bent vienas iš anksčiau nurodytų faktorių, jis turi nuspręsti ar sutarties pripažinimas galiojančia būtų labai nepalankus vienai iš šalių. Šiuo atveju šalis, siekianti pripažinti vedybų sutartį negaliojančia, vėlgi turėtų įrodyti:

- vedybų sutarties pasekmes ir pasekmes, jei vedybų sutartis nebūtų buvusi pasirašyta;
- jei santuoka truko trumpą laiko tarpą, vedybų sutarties pasekmes ir pasekmes, jei santuoka visai nebūtų buvusi sudaryta;
- sutarties įtaką trečiosioms šalims;
- sutarties pripažinimo galiojančia arba ne įtaka šalių vaikams.⁷⁴

ŠIP komentare pabrėžiama, kad šių principų tikslas ne gelbėti sutuoktinį, kuriam vedybų sutartis pasirodė mažiau palanki, negu jis tikėjosi. Remiantis šiais principais sutartis, kurios sąlygos yra protingos, negali būti vertinama kaip neteisinga, net jeigu sutarties rezultatas yra mažiau dosnus, negu būtų pagal galiojančius įstatymus. Tikslas

---

Based on Fairness of Terms and Circumstances of Execution.

Byloje *Norris v. Norris* (1980) Kolumbijos apygardos Apeliacinis teismas nustatė, kad būsiami sutuoktiniai sudarė ikivedybinę sutartį, kuria pasirinko atskiro turto režimą. Abiem sutuoktiniams tai buvo ne pirmą santuoką. Po dviejų metų santuokos žmona kreipėsi į teismą dėl santuokos nutraukimo ir reikalavo sau išlaikymo. Vyras santuokos nutraukimo metu turėjo turto už 450 tūkst. JAV dolerių, o žmona neturėjo turto, tačiau kiekvieną mėnesį gaudavo iš buvusio sutuoktinio po 200 JAV dolerių išlaikymui. Žmona neturėjo profesijos bei dirbo nereguliariai. Teismas pripažino ikivedybinę sutartį nesąžininga žmonos atžvilgiu ir priteisė jai išlaikymą vienkartinę 11 tūkst. JAV dolerių suma bei aštuoniolika mėnesinių įmokų po 400 JAV dolerių. Callan, S., *et al.* *The Family Law Review: Interim Report*.

71 Mahar, H. Why there are so few prenuptial agreements?

72 Glass, R. Trading up: postnuptial agreements, fairness, and a principled new suitor for California.

73 Kiekviena JAV valstija nustato metų skaičių savarankiškai. Rekomenduojama, kad tai būtų apie 10 metų.

74 Glass, R., *op. cit.*

yra užkirsti kelią ypatingai neteisingoms pasekmėms esant akivaizdžiai pasikeitusioms aplinkybėms⁷⁵.

Išanalizavus teisingumo ir sąžiningumo principus matyti, kad jie yra plačiai taikomi. Tačiau vertinant, ar sutartis yra teisinga ir sąžininga, vertinama daugybė įvairiausių kriterijų. Pavyzdžiui, UISA kaip vieną svarbiausių kriterijų vertinant sąžiningumo principą, įvardija šalių turtinės padėties atskleidimą, kuris yra įtvirtintas ir Ohajo, ir Vermonto valstijų įstatymuose. Remiantis ŠIP sprendžiant apie sutarties galiojimą yra taikomas teisingumo testas ir pabrėžiama, kad protinga vedybų sutartis, kurios rezultatas vienai iš šalių gali būti mažiau palankus, negali būti savaime vertinama kaip neteisinga. Atliekant teisingumo testą taip pat yra vertinamos santuokos metu pasikeitusios aplinkybės ir jų įtaka šalims nutraukiant santuoką.

Sutarties laisvės ir teisingumo bei sąžiningumo principų koliziją būtų galima pa-vaizduoti taip:

Sutarties laisvės ir teisingumo principų kolizija	
Sutarties laisvės principas	Sutarties sąžiningumas ir teisingumas
<ul style="list-style-type: none"> • Nepaisomas sutarties nepalankumas vienai iš jos šalių • Šalys pačios geriausiai žino, kokias sutarties sąlygas pasirinkti • Pabrėžiama šalių autonomijos svarba • Šalims sudaroma galimybė įgyvendinti savo poreikius ir lūkesčius 	<ul style="list-style-type: none"> • Pabrėžiamas sutarties palankumas abiem šalims • Teismai vertina sutarties sąlygų sąžiningumą ir teisingumą • Ribojama sutarties šalių laisvė pasirinkti norimas sutarties sąlygas • Atsiranda abejonių dėl vedybų sutarties pripažinimo galiojančia • Teismas sprendžia, ar vedybų sutarties sąlygos yra teisingos ir sąžiningos sutarties šalims

Daugumą JAV teismų sprendimų galima skirstyti į dvi kategorijas: į „teisingumo ir sąžiningumo“ kategoriją (kai siekiama užtikrinti, kad sutarties sąlygos šalims būtų teisingos); į „sutarties laisvės“ kategoriją (kai sutartis pripažįstama galiojančia nepaisant joje egzistuojančios neteisybės arba nepalankumo vienai iš šalių). Tai nėra idealus būdas teismų praktikai formuoti, kadangi kai kurie sprendimai neišvengiamai yra subjektyvūs, pasisakantys už „teisingą“ sutartį, sumenkinant sutarties laisvės principą. Kiti sprendimai atrodo neteisingi, tačiau palaikantys sutarties laisvės principą, mažiau dėmesio kreipiant į sutarties nepalankumą⁷⁶. Teisingumo ir sąžiningumo principai gali būti pagrindinis tikslas, tačiau jie turi koegzistuoti kartu su sutarties laisvės principu. Todėl pagrindinė užduotis sudarant vedybų sutartį yra surasti pusiausvyrą tarp šalių interesų ir teisingo bei sąžiningo sutarties rezultatų⁷⁷.

75 Glass, R. Trading up: postnuptial agreements, fairness, and a principled new suitor for California.

76 Phillipson, F. M. Fairness of contract vs. Freedom of contract: the problematic nature of contractual obligation in premarital agreements.

77 Glass, R., *op. cit.*

Išvados

1. Lietuvos teisės aktai numato vedybų sutarties galiojimo vertinimą tik jos sudarymo momentu. Tačiau taip yra ne visose valstybėse. Pavyzdžiui, JAV teismai sprenddami vedybų sutarties galiojimo klausimą analizuoja sąlygas ir aplinkybes ne tik sutarties sudarymo momentu, bet ir santuokos nutraukimo momentu. Vieni teismai analizuoja, ar sutartis sudaryta laisva valia, be prievartos, spaudimo arba apgaulės, ar šalys atskleidė viena kitai savo turtinę padėtį, kokios buvo jų derėjimosi pozicijos, kokie buvo jų lūkesčiai ir kita. Kiti teismai bando išsiaiškinti, kokį poveikį sutartis turės šalims nutraukus santuoką, kokios bus pasekmės kiekvienai iš šalių. Šiuo metu Lietuvoje dar nėra teismų praktikos dėl vedybų sutarčių pripažinimo negaliojančiomis. Tačiau dėl vedybų sutarties specifikos, dėl valstybės tikslo apsaugoti viešąjį interesą, neaišku, kaip pakryps teismų praktika vertinant vedybų sutarties galiojimo momentą.

1. Apibendrinę vedybų sutarčių galiojimo pagrindų analizę priėjome prie išvados, kad:

- lygiateisiškumo principo nepažeidžia vien tas faktas, kad vedybų sutarties sąlygos sutuoktiniams nėra vienodai dosnios ir palankios;
- kalbant apie esminę sutuoktinių nelygybę sudarant vedybų sutartį, pabrėžtina, kad sutuoktiniai, kurių turtinė padėtis labai skiriasi, sudarydami vedybų sutartį laisva valia ir pasirinkdami atskiuro turto režimą supranta, kad nutraukdami santuoką negalės reikalauti dalies kito sutuoktinio santuokos metu įgyto turto. O jeigu vienai iš šalių tai atrodo nesąžininga ir neteisinga, ji gali atsisakyti sudaryti vedybų sutartį arba pasirinkti kitokį turto režimą.

2. JAV teismai ypač atkreipia dėmesį į sutuoktinių materialinės padėties atskleidimą prieš sudarant vedybų sutartį bei pasikeitusių aplinkybių įtaką vedybų sutarties rezultatui. Tokių reikalavimų Lietuvos teisės aktai nenumato, tačiau jie yra labai svarbūs vertinant vedybų sutarties galiojimą. Todėl teismai turėtų išsiaiškinti, ar sutuoktiniai supažindino vienas kitą su savo turtine padėtimi. Teismai taip pat turėtų įvertinti, kaip pasikeitė aplinkybės santuokos metu ir vedybų sutarties rezultatą nutraukiant santuoką, nes santuokai trunkant ilgą laiką gali įvykti daug nenumatomų įvykių.

- vienas svarbiausių principų sudarant vedybų sutartį yra sutarties laisvės principas, kuriuo pabrėžiama sutuoktinių valios autonomija reguliuojant tarpusavio turtinius santykius. Šalims yra suteikiama galimybė įtraukti į sutartį geriausiai jų poreikius ir lūkesčius atspindinčias sąlygas;
- sutarties laisvės principas nėra absoliutus. Jį riboja viešojo intereso užtikrinimas, taip siekiant apginti šeimos santykių subjektų turtines ir asmenines neturtines teises bei teisėtus interesus;
- ir tarp esamų, ir tarp būsimųjų sutuoktinių egzistuoja santykiai, pagrįsti pasitikėjimu, todėl jie turi veikti sąžiningai bei teisingai. Teisingumo ir sąžiningumo principai yra svarbūs sprendžiant vedybų sutarties galiojimo klausimą, nes pabrėžia, kad sutarties sąlygos turi būti teisingos ir sąžiningos abiem sutuoktiniams, jog vedybų sutarties rezultatas nutraukus santuoką turi būti palankus abiem šalims. Tačiau sutartys, kurios yra akivaizdžiai palankesnės tik geresnę turtinę padėtį turinčiam sutuoktiniui, neturi būti

laikomos savaime nepageidaujamos. Teisingumo ir sąžiningumo principai gali būti pagrindinis tikslas, tačiau jie turi koegzistuoti kartu su sutarties laisvės principu. Todėl pagrindinė užduotis sudarant vedybų sutartį yra surasti pusiausvyrą tarp šalių interesų ir teisingo bei sąžiningo sutarties rezultato.

3. Atlikus vedybų sutarties galiojimo pagrindų tyrimą, sudarant vedybų sutartis ar vertinant jų galiojimą, siūlome vadovautis šiuo testu:

VEDYBŲ SUTARTIS, KURIA SUTUOKTINIAI PASIRINKO ATSKIRO TURTO REŽIMĄ

- sudaryta laisva valia,
- kai šalys nėra suklaidintos dėl viena kitos materialinės padėties,

NORS IR

- akivaizdžiai geresnė vienam iš sutuoktinių,
- remiantis ja vieno iš sutuoktinių gaunama nauda po santuokos nutraukimo bus neproporcingai maža,

GALIOJA, NEBENT

- vienas iš sutuoktinių paliekamas visai be turto, taip verčiamas elgetauti arba prašyti valstybės paramos,
- vieno iš sutuoktinių pragyvenimo lygis akivaizdžiai pablogėja lyginant su šiuo lygiu, buvusiu iki santuokos ir santuokos metu,

TOKIU ATVEJU SANTUOKA GALI BŪTI NUTRAUKTA ARBA PAKEISTOS JOS SĄLYGOS, NES TAI

- prieštarautų sąžiningumo ir teisingumo principams;
- pažeistų viešojo intereso užtikrinimą.

Literatūra

- Adray, J. S. Draft and interpret agreements and divorce procedures [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2009-01-26]. <https://web2.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLW9.05&ifm=NotSet&fn=_top&sv=Split&cite=31716+NBI-CLE+33&utid=1&vr=2.0&rp=%2ffind%2fdefault.wl&mt=WorldJournals>.
- Антокольская, М. В., *et al.* Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации [The Commentary of Family Code of the Russian Federation]. Москва: Издательство БЕК, 1996.
- Bix, H. B. Premarital agreements in the ALI Principles of family dissolution [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2009-04-10]. <<http://www.law.duke.edu/shell/cite.pl?8+Duke+J.+Gender+L.+&+Pol'y+231>>.
- Centrinės hipotekos įstaiga [interaktyvus]. Vilnius, [žiūrėta 2009-09-25]. <<http://www.lhr.lt/index.php?-181176104>>.
- Cvelich, M. Vedybų sutarties vieta sutarčių sistemoje. *Jurisprudencija*. 2002, 28(20).
- Glass, R. Trading up: postnuptial agreements, fairness, and a principled new suitor for California [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2009-04-15]. <http://international.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLI N9.03&ifm=NotSet&fn=_top&sv=Split&cite=92+CALR+215&vr=2.0&rp=%2ffind%2fdefault.wl&mt=WestlawInternational>.

- Younger, T. J. Antenuptial agreements [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2009-04-14]. <http://www.heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/wmitch28&div=29&collection=journals&set_as_cursor=6&men_tab=srchresults>.
- Callan, S., et al. The Family Law Review: Interim Report [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2009-04-15]. <<http://www.centreforsocialjustice.org.uk/client/downloads/CSJ-FamilyLawReviewInterimReport17November2008.pdf>>.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje S. Jasiulevičiaus įmonė „Sauliaus vaistinė“ v. Panevėžio teritorinė ligonių kasa. (bylos Nr. 3K-3-414/2005).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje B. R. v. UAB „Sauluva“. (bylos Nr. 3K-3-296/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje AB „Molesta“ v. AB „Spauda“. (bylos Nr. 3K-3-501/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „IF draudimas“ v. UAB „Ketonas“, UAB „Simon Luoworse International Transport“ (bylos Nr. 3K-3-53/2007).
- Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lusk, K. G. Understanding the principle of equitable distribution [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2009-01-26]. <<https://web2.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLW9.05&ifm=NotSet&fn=top&sv=Split&cite=32653+NBI-CLE+1&utid=1&vr=2.0&rp=%2ffind%2fdefault.wl&mt=WorldJournals>>.
- Mahar, H. Why there are so few prenuptial agreements? [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2009-04-13]. <<http://lsr.nellco.org/cgi/view-content.cgi?article=1224&context=harvard/olin>>.
- Mann, C. K. Enforceability of Premarital Agreement Based on Fairness of Terms and Circumstances of Execution [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2009-04-15]. <http://international.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLIN9.03&ifm=NotSet&fn=_top&sv=Split&cite=7+AMJUR+POF+3d+581&vr=2.0&rp=%2ffind%2fdefault.wl&mt=WestlawInternational>.
- Mikelėnas, V., et al. *LR Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002.
- Mikelėnas, V. *LR Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
- Mikelėnas, V.; Vileita, A.; Taminskas, A. *LR Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
- Phillipson, F. M. Fairness of contract vs. Freedom of contract: the problematic nature of contractual obligation in premarital agreements [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2009-04-14]. <http://www.heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cardw5&div=6&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>.
- Ryznar, M. The Pursuit of Life, Liberty, Happiness... and Fairness? Property Division in American and English Big Money Divorce Cases [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2009-04-10]. <http://works.bepress.com/margaret_ryznar/4/>.
- Schoenberg, D. R. Fair and equitable asset and liability division [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2009-01-26]. <<https://web2.westlaw.com/find/default.wl?spa=intvymg-000&rs=WLW9.05&ifm=NotSet&fn=top&sv=Split&cite=36403+NBI-CLE+27&utid=1&vr=2.0&rp=%2ffind%2fdefault.wl&mt=WorldJournals>>.
- Servidea, K. Rewriting premarital agreements to protect the state's interest in marriage [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2009-04-13].

- <<http://www.virginialawreview.org/content/pdfs/91/535.pdf>>.
- Семейный Кодекс Российской Федерации (The Family Code of the Russian Federation) [interaktyvus]. 1995 [žiūrėta 2009-04-14]. <<http://base.garant.ru/10105807.htm>>.
- Standler, B. R. Prenuptial and Postnuptial contract law in the USA [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2009-04-10]. <<http://www.rbs2.com/dcontract.pdf>>.
- Uniform premarital agreement act [interaktyvus]. 1983 [žiūrėta 2009-04-14]. <<http://www.law.upenn.edu/bll/archives/ulc/fnact99/1980s/upaa83.htm>>.
- Williams, S. H. Postnuptial agreements [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2009-04-10]. <<http://hosted.law.wisc.edu/lawreview/issues/2007-4/williams.pdf>>.

LEGAL REGIME OF SEPARATE PROPERTY IN A MARITAL AGREEMENT: IS AN AGREEMENT BY WHICH IT IS OBVIOUS THAT THE FINANCIAL STATE OF ONE OF THE SPOUSES IS SUPERIOR ENFORCEABLE?

Ausrine Pasvenskienė, Julija Kirsiene

Vytautas Magnus University, Lithuania

Summary. *Under the Lithuanian legislation, current and future spouses are allowed to sign marital agreements by which their property rights and obligations are set. However, it underlines that in some cases the court may declare the whole agreement or some of its terms unenforceable. The legislator does not specify which particular terms may be declared unenforceable. Therefore, the implementation of the spouses' right to choose the terms they want is put under doubt. As a result, it is very important to find out the circumstances and the criteria that should be evaluated before a marital agreement or some of its terms are declared unenforceable.*

Under the Lithuanian legislation, the validity of a marital agreement is considered only at the moment it is signed. However, it is not the case in other countries. For instance, many courts of the United States in deciding on the validity of a marital agreement take into account all the circumstances and conditions both at the time a marital agreement is signed and at the time of divorce. Some courts analyse if an agreement was executed voluntarily, without any pressure or fraud, and if both parties provided fair and reasonable disclosure of the property or financial obligations as well as what were their bargaining powers and expectations. Other courts attempt to establish the effect an agreement will have on the parties after the termination of their marriage. Currently, Lithuanian courts have no practice in declaring a marital agreement unenforceable. However, due to the particularities of marital agreements and the state's aim to defend the public interest, the means to evaluate the validity of a marital agreement become unclear.

Summarizing the analysis of the grounds of the validity of marital agreements, one can make the following conclusions:

- *The equality principle is not violated solely by the fact that the terms of a marital agreement are not equally favourable to both spouses. Even if the benefits of one spouse are very small or disproportional compared to the other spouse and if an agreement is signed voluntarily after a full disclosure of the property or financial obligations, the agreement will be considered enforceable.*

- *Speaking of the gross financial disparity between the parties at the moment of the signing of a marital agreement, it is important to note that spouses who are of very different financial statuses and sign the marital agreement by their free will, acknowledge that the choice of the legal regime of separate property will not entitle them to the property of another spouse acquired during their marriage. If that seems unfair or dishonest for either of the parties, it is possible to refuse to sign the agreement or choose a different legal regime of the property of spouses.*

- *The courts of the United States emphasize the importance for the spouses to disclose their actual property and financial obligations before a marital agreement is signed as well as the influence of the changes in certain circumstances on the result of a marital agreement. The Lithuanian law does not establish such demands even though they are crucial in determining the validity of a marital agreement. The court should be able to ascertain whether both spouses made a full, frank and accurate disclosure of their financial status. The court should also evaluate the changes in certain circumstances during the marital period and their influence to the result of a marital agreement at the moment of marriage dissolution as many unforeseen events may take place over the long marital period. It is very important to take into consideration that very few spouses believe the marital agreement will actually have to be implemented. Very often current or future spouses are very optimistic concerning their relationship. The court takes into consideration many different criteria while evaluating how the circumstances in the spouses' lives have changed from the moment of the signing of a marital agreement to the dissolution of their marriage. Among such criteria are the period of time between the signing of a contract and the dissolution of marriage, the close relationship of the contracting parties, births of children, illnesses, disability, changes in financial statuses, expectations and plans.*

- *One of the most important principles in signing a marital agreement is the freedom of contract, by which the autonomy of spouses will to control their property rights and obligations is emphasized. The parties are provided with a possibility to include provisions that best reflect their needs, expectations and values in their marital agreement. A person entering into marriage can take the opportunity to sign a marital agreement or leave the property rights and obligations to be regulated by the law. A marital agreement allows the parties to structure their financial affairs to suit their needs and values as well as to achieve certainty. It is the certainty that might encourage the spouses to sign a marital agreement; the right to sign an agreement that regulates their proprietary relations is important for many spouses.*

- *Freedom of contract is not absolute. It is limited by the safeguarding of public interest that aims to secure the spouses' financial and personal non-financial rights and legal interests. The majority of the provisions of family law concerning the rights and obligations of spouses are imperative. The implementation of the spouses' rights and the execution of their obligations not always are their private matter as many of these rights and obligations are*

closely related to the assurance of their children's rights and, therefore, have the element of public interest.

- *Relationship based on trust exists both among future and current spouses, therefore, they must act honestly and fairly. The principles of conscionability and fairness are closely related to such criteria as the requirement for both spouses to make a fair and reasonable disclosure of his or her financial status, the influence of changed circumstances, the gross financial disparity of the parties and the principle of equality. For instance, due to certain obvious changes in circumstances particular conditions of a marital agreement may become unfair, unconscionable and unfavourable to one of the spouses. The principles of fairness and conscionability are very important in the consideration of the enforceability of a marital agreement because they stress that the agreement's conditions must be fair and conscionable for both parties and the result of a marital agreement should be favourable for both spouses after the dissolution of their marriage. However, agreements which are obviously favourable only for the party in a better financial state should not be automatically considered unenforceable. Fairness and conscionability might be the main goal but it must coexist with the freedom of contract. Thus, the main aim of signing a marital agreement is to find the balance between the parties' interests and fair as well as conscionable result of the agreement.*

Keywords: *marital agreement, legal regime of separate property, unenforceable agreement.*

Aušrinė Pasvenskienė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros asistentė. Mokslinių tyrimų kryptys: sutarčių teisė, finansų teisė.

Ausrine Pasvenskiene, Vytautas Magnus University, Faculty of Law, Department of Private Law, assistant. Research interests: contract law, finance law.

Julija Kiršienė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: deliktinė teisė, įmonių teisė, sutarčių teisė.

Julija Kirsiene, Vytautas Magnus University, Faculty of Law, Department of Private Law, associated professor. Research interests: tort law, company law, contract law.